

Palombohult

Arkeologisk utredning

Palombohult 1:7 och 2:1, Mosås 1:79, 1:111 och S:4
Ånsta 20:23 och 20:134
Mosjö socken och Örebro stad
Örebro kommun
Örebro län
Närke

Jenny Holm

Palombohult

Arkeologisk utredning

Palombohult 1:7 och 2:1, Mosås 1:79, 1:111 och S:4

Ånsta 20:23 och 20:134

Mosjö socken och Örebro stad

Örebro kommun

Örebro län

Närke

Jenny Holm

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2017

Omslagsfoto: Södra och Norra Palmbohult, sedda från öster. Foto: Jenny Holm.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

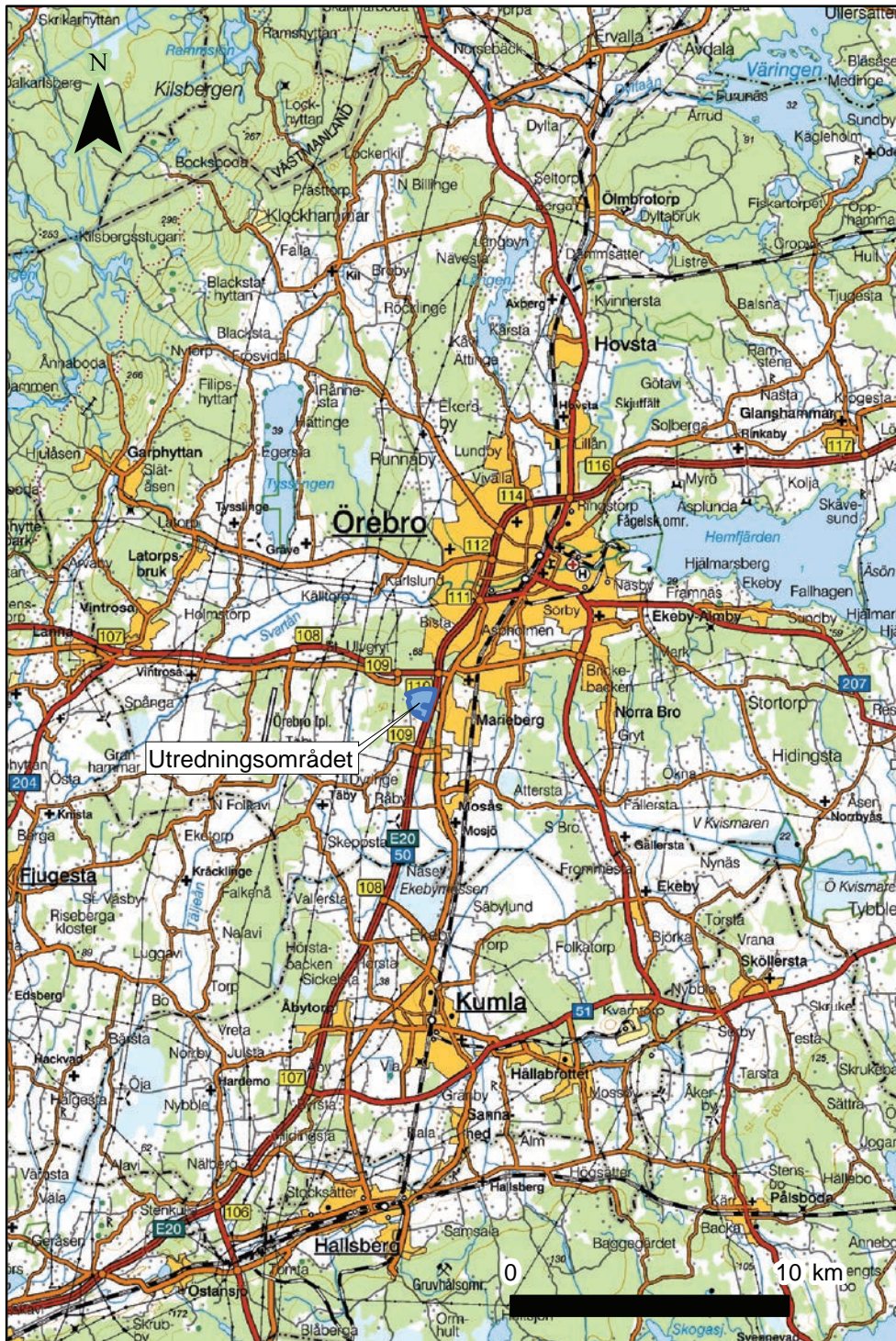
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 672960.

ISBN 978-91-7453-585-3

Tryck: JustNu, Västerås 2017

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning.....	6
Rapportens uppläggning.....	6
Målsättning och metod	6
Genomförande.....	7
Utredningsområdet.....	9
Undersökningsresultat.....	15
Objektstabell.....	15
Tolkning och utvärdering.....	17
Bebyggelsen.....	17
Referenser.....	18
Kart- och arkivmaterial.....	18
Litteratur	19
Tekniska och administrativa uppgifter	21
Bilagor.....	21
Bilaga 1. Karta med objekt.....	22
Bilaga 2. Objektsbeskrivningar.....	23
Bilaga 3. Schaktplaner	30
Bilaga 4. Schakttabell.....	38
Bilaga 5. Anläggningstabell	42
Bilaga 6. Fyndlista.....	42
Bilaga 7. ¹⁴ C-datering med vedartsbestämning.....	43
Bilaga 8. Lösfynd i utredningsområdets närhet	43

Figur 1. Utdrag ur digitala Översiktskartan. Platsen för utredningen är markerad med blått. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Vid utredningen har 19 objekt identifierats. Det är fyra (4) objekt med förhistoriska boplatslämningar och 12 objekt med yngre historiska lämningar med anknytning till bebyggelse och odlingslandskap. Tre möjliga boplatslägen som undantogs från momentet utredningsgrävning ligger också kvar som egna objekt.

Boplatslämningarna utgör fornlämning och består av boplatсанläggningar av allmän förhistorisk typ: härdar, stolphål och gropar. I tre fall ligger de i grupp och bildar tillsammans boplatser., medan ett fall utgörs av en ensamliggande härd. Fornlämningar är skyddade enligt lag och inga ingrepp får göras utan länsstyrelsens tillstånd. De flesta övriga lämningar sorterar under kategorin övrig kulturhistorisk lämning. De uppfyller inte fornlämningskriterierna och har därför inte samma lagskydd som fornlämningar, men kan ändå ha ett visst kulturhistoriskt värde. Vid den här utredningen har gårdstomterna för Norra och Södra Palmbohult noterats som bevakningsobjekt. De båda gårdarna är i bruk och utgör idag inga fornlämningar, men skulle lantbruken läggas ned och byggnaderna rivs kan eventuella kulturlager och konstruktioner under mark komma att klassas som fornlämning, då bebyggelsen på platsen har hög ålder.

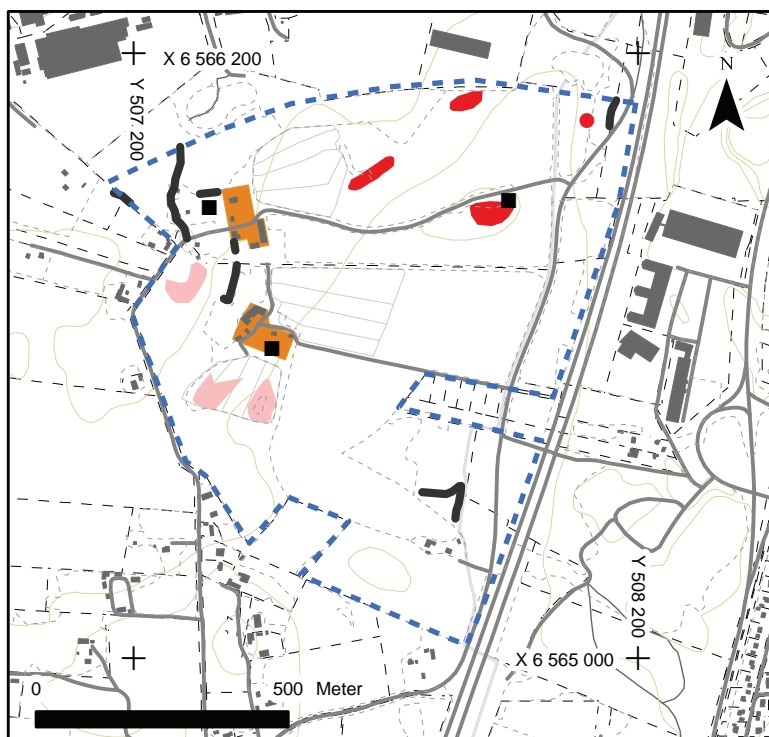
Typ	Antal	Status
Boplatshärdområde	3	Fornlämning
Ensamliggande härd	1	Fornlämning
Hägnad	4	Övrig kulturhistorisk lämning
Färdväg	3	Övrig kulturhistorisk lämning
Husgrund	3	Övrig kulturhistorisk lämning
Gårdstomt	2	Bevakningsobjekt
Ej utredningsgrävt boplatsläge	3	Möjlig fornlämning

Figur 2. Karta med de påträffade forn- och kulturlämningarnas läge inom utredningsområdet.

Skala 1:15 000.

Samma karta men i större format och med objekten numrerade finns dels i figur 10 på sidan 14, dels i bilaga 1 i anslutning till objektsbeskrivningarna.

Teckenförklaring	
	Utredningsområde
	Fornlämning
	Fornlämning
	Övrig kulturhistorisk lämning
	Övrig kulturhistorisk lämning
	Bevakningsobjekt
	Boplatsläge, ej utredningsgrävt

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har gjort en arkeologisk utredning, etapp 1 och 2, vid Palmbohult i sydvästra utkanten av Örebro. Utredningen har gjorts då Örebro kommun arbetar med ny detaljplan för området för att möjliggöra ny mark för industriell verksamhet. Arbetet omfattade kart- och arkivstudier, fältinventering samt utredningsgrävning och utfördes under hösten 2016, på uppdrag av Örebro kommun och efter beslut av Länsstyrelsen i Örebro län.

Rapportens uppläggning

Rapporten har flera delar. Efter den inledande sammanfattningen av resultaten kommer först en övergripande beskrivning av arbetets genomförande och av utredningsområdet. Därefter presenteras de kulturhistoriska förutsättningarna så som de har framträtt genom arkivmaterial, litteratur och historiska kartor. Det faktiska resultatet av utredningen, de objekt av kulturhistoriskt intresse som har identifierats, redovisas i tabellform med kommentarer i text, i kartor i bilaga 1 och beskrivs mer i detalj i bilaga 2. Därutöver finns planer och tabeller över de schakt som grävts, bilaga 3 och 4, och de anläggningar och fynd som framkommit där, bilaga 5 och 6, samt även ¹⁴C-analys i bilaga 7 och lösfunna fornsaker i bilaga 8.

Målsättning och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra om det förekom fornlämningar inom exploateringsområdet, och därigenom bidra till att ge Örebro kommun och Länsstyrelsen ett bättre planeringsunderlag inför det fortsatta arbetet med ny detaljplan för området.

Utredningen har omfattat tre moment: arkivstudier, fältinventering och utredningsgrävning.

Vid arkivstudien har i första hand digitalt tillgängliga källor utnyttjats. Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS), Skogsstyrelsens Skog och Historia-register (SoH), Historiska museets lösfyndsregister (SHM) och Namnarkivet i Uppsala (NAU) har kommit till användning. Arkiv- och föremålssamlingen på Örebro läns museum har besökts, och Mosjö-Täby hembygdsförening har kontaktats. Arkeologiska rapporter från utredningar och undersökningar i närområdet har gått igenom, liksom relevant hembygds litteratur.

Kartstudien har gjorts med utgångspunkt från den ekonomiska kartan från 1950-talet och från den häradsekonomiska kartan från andra halvan av 1800-talet, och kompletterats med äldre historiska kartor. Rikets allmänna kartverks arkiv samt Lantmäteristyrelsens och Lantmäterimyndigheternas arkiv har använts, samt även kartor från Riksarkivet. Som underlag för fältarbetet har även moderna topografiska och geologiska kartor, strandförskjutningskartor, liksom ortofoton och höjddata-kartor (Lidar/LAS) nyttjats.

Då utredningsområdet till stor del består av öppen åkermark har fältinventering, enligt länsstyrelsens önskemål, i första hand varit inriktad på att ringa in ytor där sannolikheten var stor för att det kan finnas under mark dolda boplatslämningar. Andra lämningar, som till exempel röjningsrösen och husgrunder, har förstås också eftersökts och då främst inom skogspartier och på impediment.

Figur 3. Sökschakt i norra delen av utredningsområdet med boplatsen objekt 5 i fonden till höger. Foto från söder, Jenny Holm.

Utredningsgrävning för att kontrollera de utpekade boplatslägena har gjorts med maskingrävda sökschakt. Då både öppen åkermark och skogsbevuxen mark varit aktuell som tänkbara boplatslägen har två grävmaskiner i olika storlek kommit att användas. Vid schaktningen har ploglager eller vegetationsskikt banats av skiktvis ned till en nivå där fynd och/eller anläggningar kan iakttas. Parallellt med maskinschaktningen handrensades delar av den avbanade ytan. Mindre volymer av undergrunden har sållats i handsåll med 3 millimeters maskstorlek för att kontrollera att små föremål, och till exempel fragment av brända ben, inte missades. Sammanlagt har 126 sökschakt, om tillsammans 2309 löpmeter, eller 3554 m², grävts. Schakten grävdes generellt en skopbredd breda men utvidgades där detta krävdes för att bättre tolka anläggningar och lager. Anläggningar och kulturlager har inte undersökts, utan endast kontrollerats där det var motiverat för att fastställa deras karaktär och därmed fornlämningsstatus.

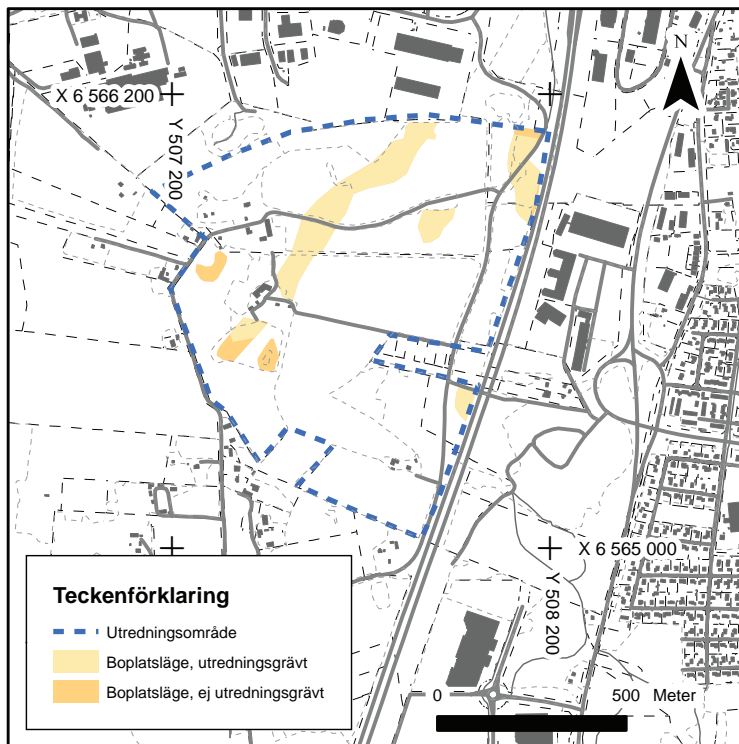
Samtliga påträffade objekt, forn- och kulturlämningar, misstänkta sådana eller möjliga lägen för fornlämningar, har mätts in med GPS och dokumenterats genom digital fotografering och beskrivning. Forn- och kulturlämningar dokumenteras i enlighet med FMIS-praxis. Schakt och anläggningar har mätts in, fotograferats och beskrivits. Fynd har i de flesta fallen relaterats till schakt och i förekommande fall till anläggning. Sentida fynd, som tegel, fajans och glas, har noterats i schaktbeskrivningarna men ej tagits tillvara. Endast ett par skärvor förhistorisk keramik och en knapp av glas har samlats in.

Inmätningarna har gjorts med GPS av märket Trimble Juno 3B med ArcPad. Materialet har sedan bearbetas vidare i ArcMap 10.2.

Genomförande

Arkivstudierna gjordes 16 till 21 september, och fältarbetet under perioden 27 till 30 september samt 7 till 16 november. Detta innebar varierade väderförhållanden med varmt och regnigt vid fältinventeringen och minusgrader och snö vid sökschaktsgrävningen.

Vid fältinventeringen identifierades sju möjliga lägen där förutsättningarna, topografi, jordart m.m. föreföll goda att påträffa boplatslämningar. Hela eller delar av några av

Figur 4. Karta med de tänkbara boplatslägen som pekats ut efter fältinventeringen i september och som till största delen utredningsgrävts i november. De möjliga boplatslägen som undantagits från utredningsgrävning är markerade med mörkare färg. Skala 1:20 000.

de utpekade boplatslägena ströks från momentet utredningsgrävning, efter möte med länsstyrelsen och Örebro kommun, då de i dagsläget inte skulle komma att beröras av någon direkt exploatering. Återstod så fem möjliga boplatslägen, om cirka 67 000 m², som kom att utredningsgrävas. Här grävdes 126 schakt om tillsammans 2309 löpmeter, eller 3555 m². Då ett av boplatslägena var bevuxen med tätare skog fick vi byta till en mindre grävmaskin för att komma åt att utredningsgräva mellan träden.

En av lämningarna behövde ¹⁴C-dateras för att fastställa att den utgjorde fornlämning. Vedartsanalysen har gjorts av Erik Danielsson, VEDLAB, Kattås, Glava och ¹⁴C-analysen har gjorts vid Ängströmslaboratoriet vid Uppsala Universitet.

Figur 5. En större grävmaskin användes på de öppna ytorna men där det var tätare skog fick vi byta till en mindre. Strax norr om Södra Palmbobult till vänster och intill motorvägen E20 till höger. Foto Jenny Holm.

Utredningsområdet

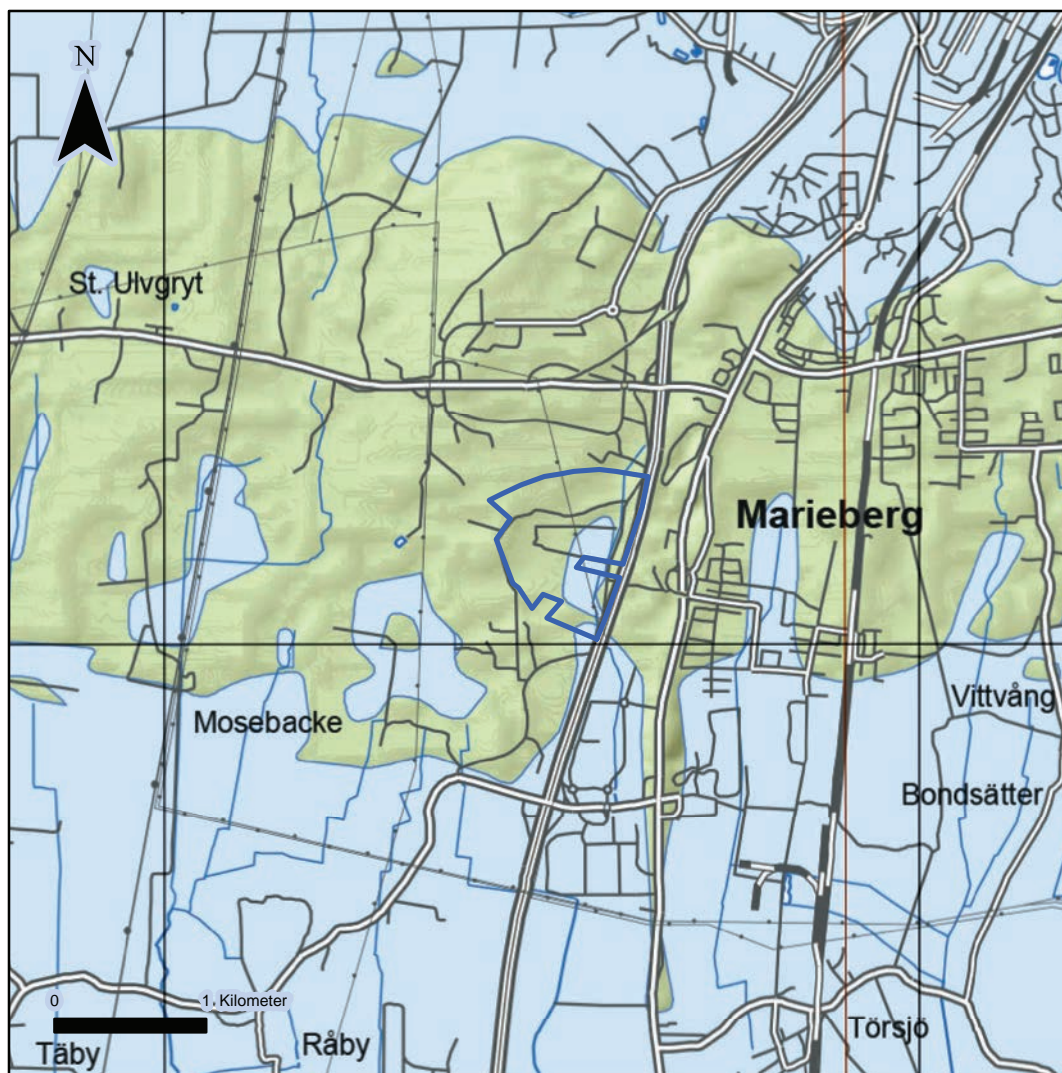
Utredningsområdet ligger i södra utkanten av Örebro, söder om Berglunda industriområde och helt intill och väster om E20. Det omfattar 70 ha. Området är endast obetydligt kuperat med de högsta nivåerna, på drygt 55 meter över havet, i den västra delen. Marken sänker sig ner mot öster, mot en tidigare våtmark som löpt i nord-sydlig riktning genom hela utredningsområdet. Den lägst belägna punkten ligger i områdets sydöstra hörn, på något över 45 meter över havet, där våtmarken avvattnas genom ett djupt nedgrävt dike. Närmast motorvägen börjar marken åter höja sig upp mot Örebroåsen som ligger på östra sidan av och parallellt med väg E20. Jordmänen består i de lägre delarna av silt och glaciälera, de något högre partierna domineras av sand och längst i väster är det morän. Uppstickande berghällar finns i de högst belägna delarna i områdets västra del, och ett utskjutande parti av Örebroåsen, med blandad sand och rundslipade stenar, når in i utredningsområdets nordöstra hörn. Tunnare torvlager finns i den sydöstra hörnan av utredningsområdet. Inom området finns både öppen åkermark och skog. Proportionerna är ungefär 55% åker och hagmark, 30% skog och 15 % övrig mark. Bebyggelsen består av de båda gårdarna Norra och Södra Palmbohult, torpet Lilla Paris, samt en handfull sommarstugor utströdda i skogen väster om Norra Palmbohult. Båda gårdarna ligger i den västra delen av området, ovanför en liten men markerad slänt som löper i nordöst-sydvästlig riktning, och blickar ut över sänkan i öster. De fungerar som hästgårdar med hagar närmast gårdstomten och vallodling i övriga delar ner mot öster. Skogen ligger som ett band runt den öppna åkermarken i sydöst, söder och väster. Den är i olika stadier av mognad. Det finns fullvuxen barrskog och extremt tätt igenslyade, relativt färska hyggen. Däremellan finns bland annat partier med nyligen gallrad ung björkskog.

Figur 6. Tätt igenslyat hygge i södra delen av utredningsområdet, gallrad björkskog vid boplatläget objekt 13, och fullväxt tallskog vid färdvägen objekt 10.

Strandförskjutningen efter istiden

Strandförskjutningen efter istiden har gjort att olika delar av utredningsområdet legat vid havsstranden för 7500 till 7000 år sedan (cirka 5500–5000 f.Kr.). Platsen låg då på sydsidan av en ö i det inre av den stora havsfjärd som vid den tiden nådde in hit från Littorinahavet i öster. En väl skyddad vik har nått in hit från söder med flera tänkbara boplatsslägen. Sand som svallats ur moränhöjderna i väster och rullstensåsen i öster har skapat goda förutsättningar för boplatser även senare under förhistorien, då man kunnat bruka sådan mark med de då tillgängliga redskapen. Bosättningar har alltså varit möjliga, och troliga, i området från cirka 5500 f.Kr. och framåt.

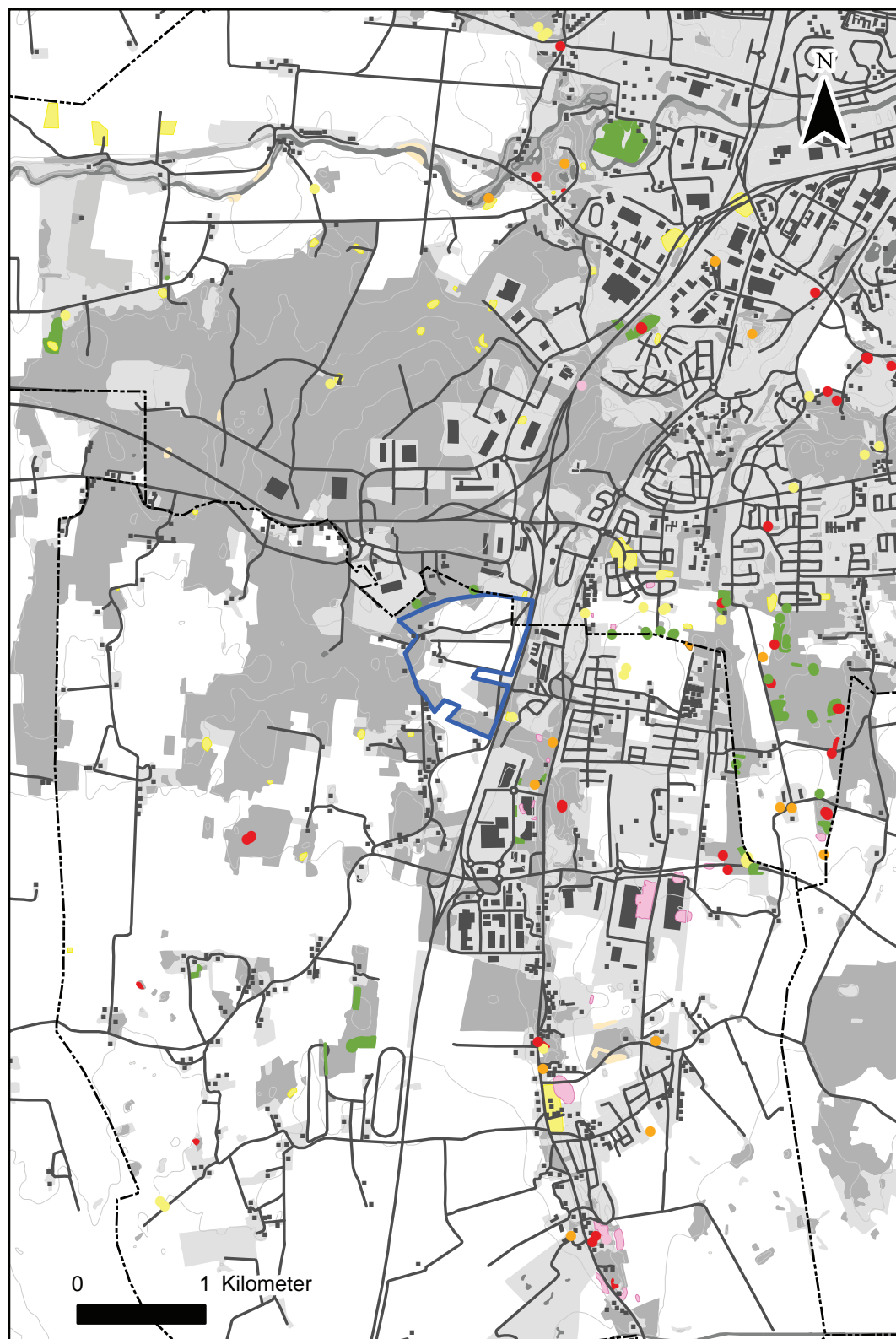
Figur 7. Förhållandet mellan land och hav för 7000 år sedan, mot slutet av äldre stenålder, då området kring Palmbobult låg intill havsstranden. Utredningsområdet markerat med blå ram. Strandförskjutningskarta från SGU. Skala 1:50 000.

Fornlämningar och fornfynd

Det aktuella området var anmärkningsvärt tomt på forn- och kulturlämningar före utredningen. De lämningar som finns i närområdet presenteras nedan då de kan ge en fingervisning om vad som rimligen skulle kunna finnas även här.

De flesta forn- och kulturlämningarna i närområdet ligger på Örebroåsen öster om väg E20 och i området på åsens östra sida. Detta gäller både boplatser, gravar och fyndplatser från skilda delar av förhistorien.

Fyndplatser för så kallade lösfynd, ofta stenyxor och andra enstaka föremål, indikerar ofta att boplatser eller gravar finns, eller har funnits, där de hittats. Fynd av främst stenyxor från stenålderns olika delar finns både öster om utredningsområdet och i sydväst (se bilaga 8). De närmast belägna lösfynden är en sigillstamp från Nädendals kloster och ett armband av koppar som hittats vid Rävgräva, båda från medeltiden.

Figur 8. Ett urval av de lämningstyper som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, FMIS, i närområdet kring Palmboholt. Rött är gravar och gravfält, rosa är boplatser, orange är fyndplatser, grönt är fossil åker och gult är bebyggelse lämningar. Skala 1:50 000.

Sydöst om utredningsområdet, på östra sidan av motorvägen i det som idag är delar av Mariebergs handelsområde, har flera boplatser med inslag från både stenålder och järnålder undersökts. De här lokalerna innehåller typiska stenåldersfynd i form av bearbetad kvarts och flinta från både äldre och yngre stenålder, stora kokgropar från den äldre stenåldern, samt mindre härdar och odlingslager från järnåldern. De här boplatserna ligger i den västra sluttningen av Örebroåsen (Holm & Westin 2011). Vid Mosjö kyrka på åsens krön har lämningar, härdar och stolphål, som ¹⁴C-daterats till mesolitikum, vikingatid och tidig medeltid undersökts. Här fanns också kulturlager från senare historiska perioder, och fyndmaterialet hör till största delen till detta tidsavsnitt förutom en förhistorisk keramikskärva och ett par bitar slagen kvarts (Westin 2008). Drygt 1,5 kilometer åt nordväst har ytterligare en boplatz med inslag från både stenålder och järnålder undersökts helt intill och öster om motorvägen (Guinard & Sundin 2016). Rena järnåldersboplatser med spår av fler hus och gårdskonstellationer har undersökts i åkermark öster om åsen (Graner & Johannessen 2002, Knabe 2003, Andersson & Graner 2005, Bless Karlsen m.fl. 2010, Knabe 2011).

Flera gravar och gravfält som omnämns i de äldsta källorna (t.ex. Hofberg 1871) finns inte längre kvar. De har slukats av grustäkter och sentida bebyggelse. Vid Södra Dyringe, 3 kilometer åt sydväst, har en av just grustäkt skadad brandgrav på ett mindre gravfält, Mosjö 1:1, undersökts på 1950-talet (FMIS, ÖLM). Det finns oklara uppgifter om undersökta gravar på gravfältet Mosjö 14:1 söder om Mosjö kyrka (FMIS). Slutligen har några seneolitiska flatmarksgravar undersökts i samband med boplatzundersökningar för Törsjöterminalen öster om Örebroåsen (Johannessen 2003).

Yngre lämningar som fossil åker och historisk bebyggelse, så kallad lägenhetsbebyggelse, förekommer också väster och norr om utredningsområdet. Ett ensamt, större, röjningsröse Mosjö 11:1 och ett område med fossil åker, ett röjningsröse och en stenröjd yta Örebro 67:1 återfinns strax norr om utredningsområdet. Längre västerut i samma skogsområde finns ett område med röjningsrösen och ytterligare ett ensamt röjningsröse i länsstyrelsens register över oregistrerade lämningar. Intill utredningsområdet i norr finns också en lägenhetsbebyggelse, Örebro 250 med namnet Skogensborg, av ett ganska sent datum. Den enda registrerade lämningen inom utredningsområdet är en sommarstugegrund, Mosjö 75, som inte utgör fornlämning.

Utredningsområdet i historiska kartor och arkiv

Huvudvägen in mot Örebro från söder, den gamla riksvägen idag Mosåsvägen, går uppe på åsen i öster. Strax söder om utredningsområdet anslöt landsväg från Täby i sydväst till huvudvägen uppe på åsen. På Torings härads-karta från 1688 stryker denna väg tätt förbi Södra Palmbohult. Samma väg går senare, bland annat på tesgskifteskarta för Södra Palmbohult från år 1732 och karta över Mosås skog från samma år, i en båge runt byn Rävgrävas inägor och sedan snett upp mot Mosåsvägen. Längs Örebroåsens västra sida har det funnits en våtmark, Långmossen (Ånsta 1769), som gått tvärs igenom hela utredningsområdet från norr till söder. Olika utdikningsföretag har gjorts i början av 1900-talet och de kartor (syneföretning 1900 och 1917) som finns över dessa visar hur stora delar av det som idag är åker som tidigare varit vattensjukt. På de äldsta kartorna ser det heller inte ut som att vägen till Palmbohult passerat över våtmarken, utan man har istället kommit dit från sydväst. Den mindre lokalvägen i utredningsområdets västra utkant finns med på karta över Sörby skog från år 1741 och går fram till båda gårdarna. Uppfartsvägen till Norra Palmbohult följer dagens sträckning i varje fall från slutet av 1700-talet (Norra Palmbohult 1799), medan Södra Palmbohult tycks ha kvar tillfartsvägen från sydväst fram till mitten av 1800-talet (Häradsekonomen 1864–67).

Äldsta skriftliga belägg för ortnamnet Palmbohult är från runt år 1600 (NAU: [»Albijhult» 1594–97 jordeboken – annat namn?], »Palbijhult» 1600 jordeboken). Det verkar som om sockentillhörigheten för Norra Palmbohult har varit oklar. Enheten finns med på kartor för både Ånsta socken och för Mosjö socken: som en egen enhet i Mosjö socken

och som en del av Ånsta skog (Ånsta socken 1717 och 1800, Norra Palombohult (?) och 1799). På laga skiftes karta för Norra Palombohult från år 1799 finns ett par mindre byggnader utsatta väster om gårdstomten, men ingen redovisning av hur bebyggelsen sett ut på själva tomten. Väster om gårdstomten där det idag är hagmark ska det ha legat köksträdgård och humlegård. Samtliga äldre kartor för Södra Palombohult visar endast en stor polygon för inägomarken och bebyggelsen markerad med en hussymbol.

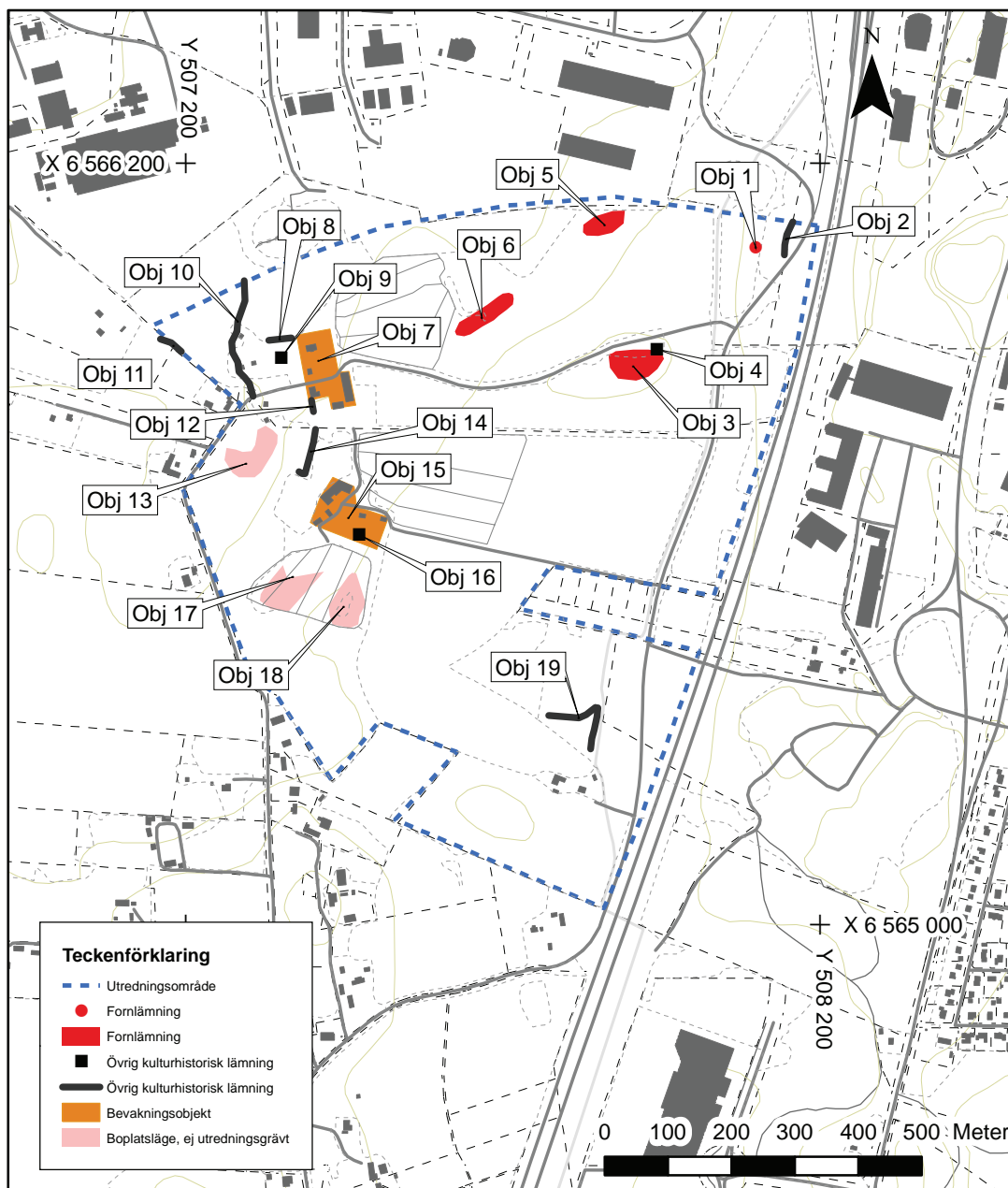

Figur 9. Utsnitt ur häradsekonomska kartan från år 1864–67, bladen Vinteråsa och Mosås, med utredningsområdet markerat med blå linje. Skala 1:10 000.

Utöver de båda gårdarna Norra och Södra Palombohult har en del mindre lägenheter funnits. I det historiska kartmaterialet finns på karta över laga skifte för Ånsta by från år 1833 en bebyggelseenhet, Peter Olssons torp, i utredningsområdets nordöstra del. Torpet ska ha legat helt intill vägen upp mot Norra Palombohult där den gick upp på åsen i öster. Det ska ha funnits en byggnad på vardera sidan av vägen, men vägens sträckning har delvis ändrats i samband med att motorvägen byggdes. På den häradsekonomska kartan från år 1864–67 finns en rad jordetorp sydväst om Södra Palombohult, men samtliga torp ligger på västra sidan av lokalvägen och därmed utanför utredningsområdet. Norr om utredningsområdet fanns två jordetorp och en backstuga, och i öster fanns ytterligare fyra jordetorp uppåt åsslutningen. Byggnaderna vid Peter Olssons torp finns med på häradsekonomen men utan beteckning.

På storskiftes karta för Ånsta by från år 1769 finns två hussymboler på västra sidan av Långmossen vid Norra Palmbohult. Den södra av dessa ligger sannolikt inom utredningsområdet, men då kartan saknar tillräckligt med identifierbara detaljer är det svårt att avgöra exakt var denna bebyggelse har legat. Det är möjligt att den sammanfaller med plats för sommarstuga, Mosjö 75.

Bebyggelseenheten Lilla Paris dyker inte upp förrän på 1950-talets ekonomiska karta, och sommarstugorna i skogen väster om Norra Palmbohult först på ekonomiska kartan från år 1981.

Figur 10. Utredningsområdet med de identifierade forn- och kulturlämningarna. Skala 1: 10 000.

Undersökningsresultat

Fyra fornlämningar har identifierats vid utredningen. De består alla av vad som klassificeras som boplatzlämningar, det vill säga vanligtvis härdar, stolphål och olika gropar. En av fornlämningarna, objekt 3, är en regelrätt boplatz med stolphål som högst sannolikt hör till hus som stått på platsen. Objekt 6 är så vitt vi kan se ett härdområde, kanske med flera tidshorisonter. Det kan ju ha funnits hus med takbärande stolpar men att stolphålen efter dessa hamnat mellan våra schakt, och i så fall är det en egentlig boplatz här också. Den tredje fornlämningen – objekt 5 – är mer diffus, den består av ett par svårtolkade gropar och ett litet stolphål, men träkol från en av groparna har ¹⁴C daterats till tidigneolitikum. Slutligen finns en ensamliggande härd av allmänt förhistorisk karaktär, objekt 1.

De båda gårdarna, Norra och Södra Palmbohult är i bruk men de har hög ålder och kan komma att få fornlämningsstatus om och när de överges (se Tolkning och utvärdering, sid 17).

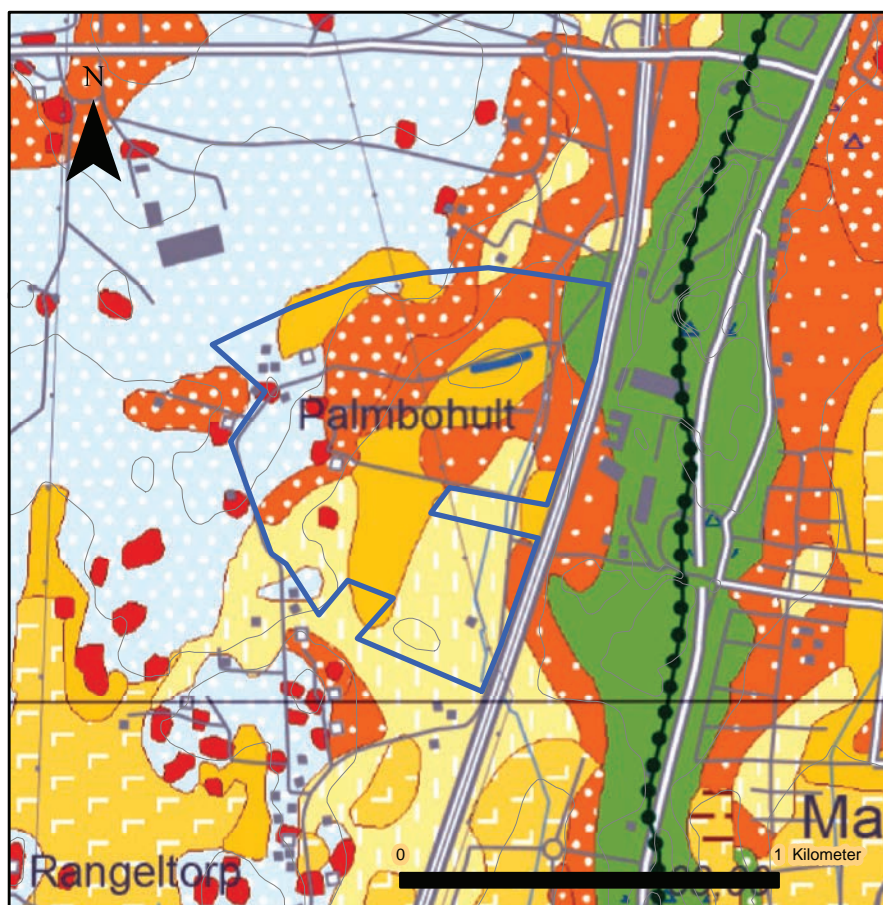
Tre färdvägar, fyra hägnader och två husgrunder utgör så kallad övrig kulturhistorisk lämning. Av färdvägarna är två – objekt 2 och 19 – av påtagligt ungt datum, medan den tredje – objekt 10 – kan följas tillbaka till 1700-talet (storskifteskarta för Norra Palmbohult 1799) men den används idag som stig och räknas därför inte som fornlämning.

Objektstabell

Objekt	Typ	Status	Åtgärdsförslag
1	Härd	Fornlämning	Förundersökning
2	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning	-
3	Boplatz	Fornlämning	Förundersökning
4	Bebyggelseämning	Övrigt	-
5	Boplatz	Fornlämning	Förundersökning
6	Boplatz/härdområde	Fornlämning	Förundersökning
7	Gårdstomt	Bevakningsobjekt	Byggnadsantikvarisk dokumentation och arkeologisk förundersökning
8	Hägnad	Övrig kulturhistorisk lämning	Bevaras
9	Husgrund, jordkällare	Övrig kulturhistorisk lämning	-
10	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning	-
11	Hägnad	Övrig kulturhistorisk lämning	-
12	Hägnad	Övrig kulturhistorisk lämning	-
13	Boplatzläge	Möjlig fornlämning	Utredningsgrävning
14	Hägnad	Övrig kulturhistorisk lämning	-
15	Gårdstomt	Bevakningsobjekt	Byggnadsantikvarisk dokumentation och arkeologisk förundersökning
16	Husgrund, jordkällare	Övrig kulturhistorisk lämning	Byggnadsantikvarisk dokumentation
17	Boplatzläge	Möjlig fornlämning	Utredningsgrävning
18	Boplatzläge, samt plats för möjliga gravar	Möjlig fornlämning	Utredningsgrävning
19	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning	-

Vid sökschaktsgrävningen har en del rent geologiska iakttagelser gjorts som kan ha betydelse för hur man ser på platsen. Ursvallad sand är, som det också framgår av SGU's jordartskarta, den vanligaste jordmånen. Det innebär att det inte finns några röjningsrösen som kan avslöja äldre odling men att denna mycket väl kan ha förekommit ändå. Den röjningssten som förekommer i de västra delarna, där jordmånen består av morän, är oregelbundna stensträngar av sentida karaktär mellan olika åkerytor. Vi kan också konstatera att det förekommer mycket järnutfällningar i sanden. Detta visar sig som brun till orangeröd infärgning av sanden, och som större och mindre klumpar, samt söder om Södra Palmbohult som utbildad skenhälla. De järnklumpar som påträffats i schakten är inte magnetiska och innehåller otillräckligt med järnoxid för att kunna framställa järn ur. Förekomsten av järn i marken skulle däremot kunna tala för att sjö- eller myrsmalm kan ha funnits där Långmossen legat och gett förutsättningar för förhistorisk järnframställning, men detta har inte kontrollerats. Sökschakt har grävts längs sluttningarna närmast ner mot mossen, där det är störst sannolikhet att enkla blåsterugnar skulle kunna finnas, men utan positivt resultat.

Den naturliga terrass, som går nästan hela vägen genom utredningsområdet från nordöst till sydväst, har den egenheten att partiet närmast slänten åt öster är högst medan det bara en liten bit in från kanten åt väster är något lägre. Det är också så att sandlagret är tjockast längs med terrassens kant och tunnare ut både åt väster och ned mot foten av sluttningen åt öster. Detta har gjort att här har varit fuktigare och det förekommer fläckvis mörka, något torviga, lager under den plöjda matjorden. Längs kanten av den forna Långmossen är de här våtmarkslagren tjockare. Riktiga torvlager har bara konstaterats med geologsond i den sydvästra delen av utredningsområdet, söder om Lilla Paris, och vidschaktning på en mindre yta inom boplatsläget vid objekt 1.

Figur 11. Utsnitt ur SGU's jordartskarta med utredningsområdet markerat med blå ram. Skala 1:20 000.

Tolkning och utvärdering

Utredningen har identifierat fyra fornlämningar dolda under mark. Med tanke på att det före utredningen inte fanns några fornlämningar inom utredningsområdet är resultatet över förväntan.

De påträffade fornlämningarna är alla boplatsslämningar av förhistorisk karaktär. Tyngdpunkten ligger sannolikt under järnåldern. Objekt 3 förefaller mest komplext då de anläggningar som framkommit i schakten, stenskodda stolphål, härdar och gropar, talar för att en hel boplats med minst en byggnad ligger här. Objekt 6, som i förstone ger intryck av härdområde, skulle också kunna dölja en komplett boplats bara det att vi inte fångat upp några spår av hus, det vill säga stolphål, i våra sökschakt. Objekt 6 kan eventuellt bestå av två helt oliktida delar, då härdarna på ömse sidor av bäcken är olika till sin karaktär. Objekt 5 är ganska diffus men har fått en ¹⁴C-datering till tidigneolitikum.

Bebyggelsen

En kommentar är att de båda gårdskomplexen, samt även en grupp övergivna sommarstugor i utredningsområdets västra del, skulle kunna dokumenteras byggnadsantikvariskt innan de rivs. De båda gårdarna är idag i bruk som hästgårdar men då de legat på samma plats sedan åtminstone 1500-talet kan det finnas spår av äldre bebyggelse och kulturlager dolda under marken. I den händelse gårdarna avvecklas och rivs kan marken de legat på, de gamla gårdstomterna, här objekt 7 och 15, komma att betraktas som fornlämning.

Figur 12. En av de övergivna sommarstugorna väster om Norra Palmbohult. Foto från öster, Jenny Holm.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Lantmäteriet, historiska kartor. www.lantmateriet.se

Rikets allmänna kartverk

Ekonomiska kartan, 10F3c, Adolfsberg	1981	Akt. J133-10F3c83
Ekonomiska kartan, 10F 3c, Adolfsberg	1955	Akt. J133-10f3c57
Häradsekonomiska kartan, bladet Mosås	1864-67	Akt. J112-65-1
Häradsekonomiska kartan, bladet Vinteråsa	1864-67	Akt. J112-64-5

Lantmäterimyndighetens arkiv

Palmbohult Norra och Södra, syneförättning	1917	Akt. 18-mos-127
Palmbohult, Furulund, avsöndring	1923	Akt.18-mos-avs108
Palmbohult, Furukullen, avsöndring	1927	Akt.18-mos-avs109
Norra Palmbohult, karta 0000	(1650?)	Akt. 18-mos-2
Norra Palmbohult, storskifte	1800	Akt. 18-mos-22
Södra Palmbohult, syneförättning, vattenåtgärd	1900	Akt. 18-mos-86
Mosås by, enskifte	1842 (1807)	Akt. 18-mos-24-25
Mosås (Södra Palmbohult, Rävgräva), tegskifte	1732	Akt. 18-mos-8
Sörby, storskifte, tegskifte	1741	Akt. 18-mos-11
Ånsta, delning	1717	Akt. 18-åns-6
Ånsta, storskifte	1801	Akt. 18-åns-21
Ånsta, laga skifte	1834	Akt. 18-åns-27

Lantmäteristyrelsens arkiv

Norra Palmbohult, storskifte	1799	Akt. S51-12:1
Mosås, geometrisk avmätning	1730	Akt. S51-11:1
Mosås, delning av skog	1732	Akt. S51-11:2
Mosås, enskifte	1807	Akt. S51-11:4
Sörby, delning av skog	1741	Akt. S51-19:1
Ånsta socken, delning av skog	1717	Akt. S:71-1:1
Ånsta, laga skifte	1833	Akt. S:71-17:1
Ånsta socken och Örebro stad	1830	Akt. S:71-1:2
Örebro härad (Thorings härads-karta)	1688	Akt. S8:2

Övriga arkiv

Länstyrelsens register över oregistrerade lämningar: ext-webbgis.lansstyrelsen.se
Namnarkivet i Uppsala (NAU), Institutionen för språk och folkminnen. www.sofi.se
Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS): www.fmis.raa.se
Riksarkivet (Jordeboken och Krigsarkivets kartsamling): sok.riksarkivet.se
Skogsstyrelsens Skog och Historia-register (SoH): www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor
Sveriges geologiska undersökning (SGU): www.sgu.se
Tillväxten, Statens Historiska Museer (SHM): www.historiska.se
Örebro läns museum (ÖLM), Örebro.

Litteratur

Andersson, J. & Graner, G., 2005. *Bönderna vid Bäcklunda – från stenålder till historisk tid, del 3*. Närke, Mosjö socken, Törsjö 2:4, RAÄ 52. Arkeologiska förundersökningar och undersökningar. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, Dokumentation av fältarbetsfasen 2005:1.

Bless Karlsen, K., Lihammer, A. och Arnberg, A., med bidrag av Hallgren, A-L., 2010. *Södra Tvärleden. Järnåldersgård och röjningsröse*. Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning. Fornlämning Mosjö 69 och Gällersta 93:1, Mosjö Sättertorp 1:2 och Attersta 1:7, Mosjö socken och Gällersta socken, Örebro kommun, Närke. Kulturmiljövård Mälardalen, Rapport 2010:30.

Graner, G. & Johannessen, A-C., 2002. *Bönderna vid Bäcklunda – från stenålder till historisk tid, del 2*. Närke, Mosjö socken, Törsjö 2:4, RAÄ 52. Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, Dokumentation av fältarbetsfasen 2003:2.

Guinard; M. Sundin, L., 2016. *Adolfsberg-Pilängen*. Arkeologisk utredning och arkeologisk förundersökning. Fornlämning Örebro 430, Fastigheterna Distributören 3, Nikolai 3:270, Ånsta 20:96, 20:144, Örebro kommun, Örebro län. SAU rapport 2016:6

Hofberg, H., 1868, *Nerikes gamla minnen, sådana de ännu kvarleva i fornlemningar ... : ett bidrag till fäderneslandets fornkännedom, konst- och odlingshistoria*.

Hofberg, H., 1871. *Förteckning öfver Nerikes fasta fornlemningar: jemte en inledande beskrifning, och utdrag af Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 nov. 1867, angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande*.

Holm, J., 2003. *Berglunda industriområde*. Arkeologisk utredning. Närke; Mosjö socken, Örebro stad 62, 62A, 63, 252 och 252A. Palmbohult 1:7; Sörby 2:2, 3:2, 3:3 och 3:4; Hulinge 3:2. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, rapport 2003:14

Holm, J., 2006. *Södra Lindbult*. Arkeologisk utredning. Närke, Mosjö socken och Örebro stad. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, rapport 2006:16

Holm, J., 2008. *Marieberg. Utökat handelsområde norr om Mariebergs köpcentrum*. Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen rapport 2008:8.

Holm, J. & Westin, Å., 2011. *Stenåldersboplatser vid Rävgräva*. Arkeologisk förundersökningar och undersökningar. Närke; Mosjö socken; Rävgräva 4:2, Mosås 8:3; RAÄ 86, RAÄ 90, RAÄ 91, RAÄ 97 och RAÄ 98. Riksantikvarieämbetet. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2011:30.

Johannessen, A-C., 2003. I hela sin längd. Om senneolitiska flatmarksgravar i Närke. I: Karlenby, L., red., *Mittens rike. Arkeologiska berättelser från Närke*. S.117-132. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter No 50.

Knabe, E., 2003. *Bönderna vid Bäcklunda – från stenålder till historisk tid, del 1*. Närke, Mosjö socken, Törsjö 2:4 och 8:1, RAÄ 50–52. Arkeologisk förundersökning och särskild arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, Dokumentation av fältarbetsfasen 2003:1.

Knabe, K., 2011. *Järnåldersbebyggelse i Södra Lindbult*. Arkeologisk undersökning. Närke; Örebro stadsområde; Nicolai 3:208; RAÄ 266 och 274. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2011:60

Lindqvist, S., 1912. *Från Nerikes sten- och bronsålder*. Särtryck ur Meddelanden från föreningen Örebro läns museum V, år 1912.

Pettersson, O., 1998. Arkeologisk utredning. *Fjärrvärmeledning mellan Örebro och Kumla. Närke*. Örebro stadsområde. Mosjö och Kumla socknar. Riksantikvarieämbetet. UV Mitt rapport 1998:61.

Pettersson, O., 2005. *Södra Lindhult i Adolfsberg samt området mellan Adolfsberg och Marieberg. Kulturmiljöanalys – tidigt planeringsunderlag*. Närke; Mosjö socken och Örebro stadsområde. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, rapport 2005:1

Walden, B., 1960. Mosjö socken. I: Red. Sigurd Erixon. *Sveriges bebyggelse. Svensk statistisk-topografisk uppslagsbok. Landsbygden. Örebro län, del II*.

Westin, Å., 2008. *Äldre bebyggelse vid Mosjö kyrka*. Arkeologisk förundersökning. Närke, Mosjö socken, Mosås 5:7 RAÄ 58. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, rapport 2008:14.

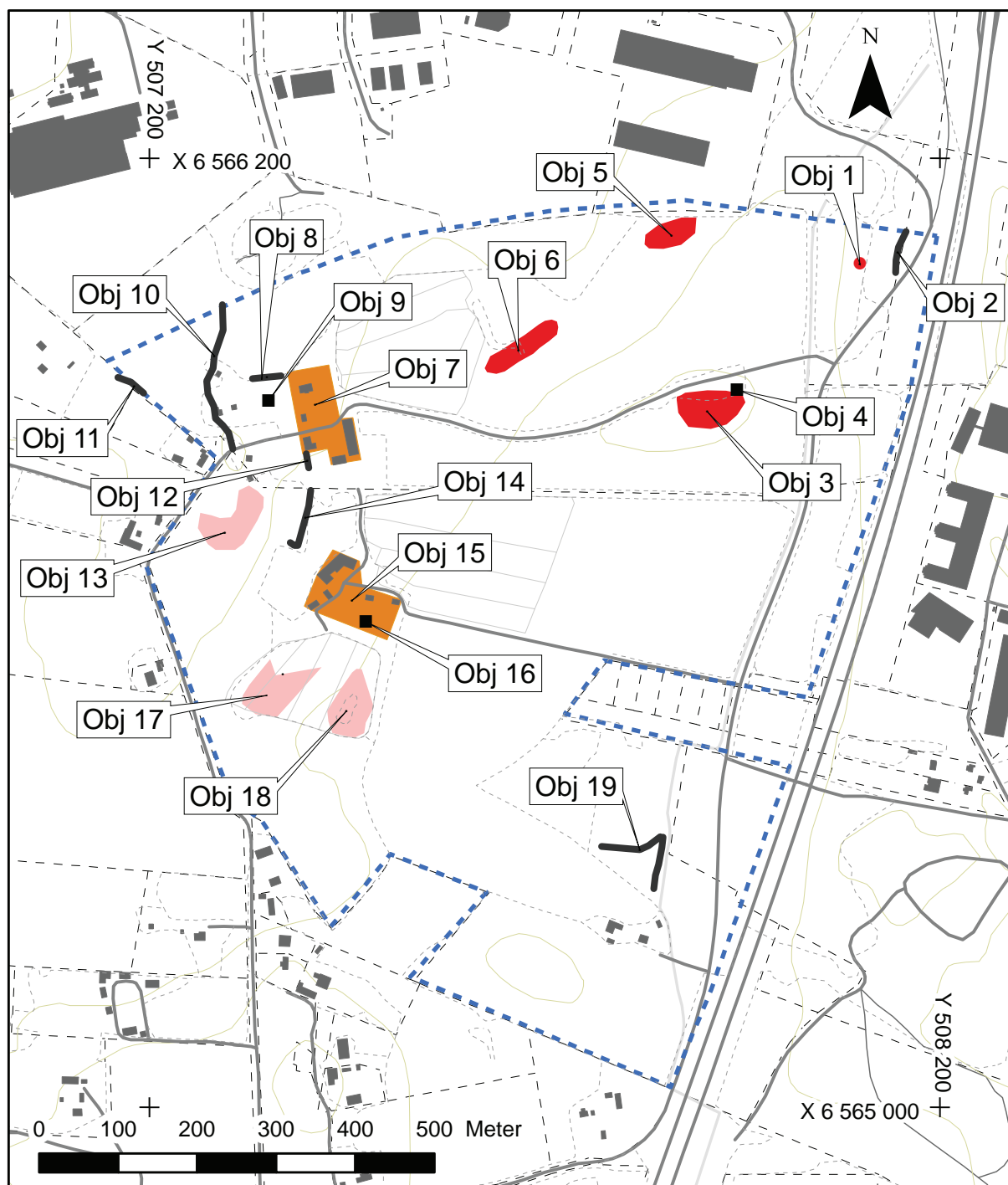
Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	KM16075
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-5145-2015, 2016-08-22
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning
Undersökningsperiod:	27–30 september och 7–16 november 2016
Personal:	Jenny Holm och Anna-Carin Andersson samt grävmaskinisterna Leif Nilsson och Adam Falke.
Landskap:	Närke
Län:	Örebro län
Kommun:	Örebro kommun
Socken:	Mosjö socken och Örebro stad
Fastighet:	Palmbohult 1:7 och 2:1, Mosås 1:79, 1:111 och S:4, samt Ånsta 20:23 och 20:134
Fornlämning:	Mosjö 75, Örebro 350
Fastighetskartan:	10F 3c
Koordinater:	X 6 565 600 / Y 507 600
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	–
Inmättningsmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	Förvaras hos Örebro länsmuseum (digitala mätfiler och 18 foton).
Fynd:	F1–2 förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilagor

- Bilaga 1. Karta med objekt**
- Bilaga 2. Objektsbeskrivningar**
- Bilaga 3. Schaktplaner**
- Bilaga 4. Schakttabell**
- Bilaga 5. Anläggningstabell**
- Bilaga 6. Fyndlista**
- Bilaga 7. ¹⁴C-datering med vedartsbestämning**
- Bilaga 8. Lösfynd i utredningsområdets närhet**

Bilaga 1. Karta med objekt

Teckenförklaring	
	Utredningsområde
	Fornlämning
	Fornlämning
	Övrig kulturhistorisk lämning
	Övrig kulturhistorisk lämning
	Bevakningsobjekt
	Boplatsläge, ej utredningsgrävt

Figur 13. Översiktskarta med de numrerade objekten. Skala 1:8000.

Bilaga 2. Objektsbeskrivningar

Objekt 1 – Härd

Status: Fornlämning.

Beskrivning: En ensamliggande härd, A1, av allmänt förhistorisk karaktär, företrädesvis brons- eller järnålder.

Topografi: Västsluttning ner mot tidigare våtmark. Igenväxande hagmark och vall.

Jordart: Åsmaterial, sand.

Kommentar: Härden är hittad inom ett tänkbart boplatssläge som omfattade en 250×50–80 meter (N–S) stor yta. Platsen har varit strandnära för lite drygt 7000 år sedan (något före 5000 f.Kr.), och skulle ha kunnat vara bebodd därifrån och upp genom förhistorien, även om stenålderslämningar i första hand antogs vara aktuella. Här har dessutom legat ett torp på 1800-talet, Peter Olssons torp, av vilket inga spår finns i terrängen. Vid sökschaktsgrävningen iaktogs enstaka bitar tegel och skärvor av rödgods i matjorden närmast den plats där torpet ska ha legat. Det ska ha funnits en byggnad på vardera sidan av vägen. Torpet återfinns på laga skiftes karta över Ånsta från år 1833 och på den häradsekonomiska kartan från år 1864–67, men saknas i äldre och yngre kartor. Nordligaste delen av boplatssläget berör dessutom en del av lägenhetsbebyggelsen Skogensborg, övrig kulturhistorisk lämning Örebro 350, som figurerar på ekonomiska kartan från år 1955 men varken tidigare eller senare. Ytterligare härदार kan finnas i samma terrängavsnitt längsmed våtmarken.

Figur 14. Härden A1, som ensam utgör objekt 1.
Foto från sydväst, Jenny Holm.

Objekt 2 – Färdväg

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: Väster om dagens lokalväg finns inom utredningsområdet en cirka 50 meter (N–S) lång sträcka av en äldre vägbank. Den är 3,5 meter bred och 0,1–0,2 meter hög, samt bevuxen med gräs och lingonris.

Topografi: Plant krön av höjd, del av utskjutande parti av Örebroåsen. Vägen ligger i skarven mellan fullväxt skog i öster och igenväxande betesmark i väster.

Kommentar: Vägen återfinns på ekonomiska kartan från år 1955, men saknas i det äldre kartmaterialet. Den ansluter till bebyggelselämningen Skogensborg som finns registrerad i fornminnesregistret som Örebro 350. Sannolikt är det en del av samma väg som berörts i schakt 24 närmare E20 i sydöst, men vägsträckan är här svår att följa i terrängen.

Objekt 3 – Boplats

Status: Fornlämning.

Beskrivning: Inom ett minst 85×45 meter (Ö–V) stort område har förhistoriska boplatсанläggningar påträffats. Det är två härदार, fem stolphål, varav ett par stenskodda, samt två på det här stadiet mer svårtolkade mörkfärgningar.

Topografi: Boplatsen ligger på en flack förhöjning i åkermark med vallodling. Strax öster om boplatssläget har en långsträckt våtmark legat. Läget skyddas i norr av ett trädbevuxet impediment.

Jordart: Varierande, går från moig morän till ren lera.

Kommentar: De påträffade anläggningarna är typiska boplatslämningar från brons- eller järnålder.

Figur 15. Boplatsen objekt 3 ligger på en svag förhöjning i åkermarken. I trädningen i bakgrunden finns en grund efter en sommarstuga, objekt 4/Mosjö 75, och till höger i bilden sänker sig marken ner mot den forna Långmossen. Foto från söder, Jenny Holm.

Objekt 4, Mosjö 75 – Övrigt, sommarstugetomt

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: Husgrund som består av en firsidig källargrop, 7×6 meter (N–S) stor och 1,3 meter djup, med en upp till 3 meter bred och 0,8 meter hög vall i norr och väster. Längs södra sidan löper en 4,5 meter lång mur, 0,5 meter bred och 0,5 meter hög, uppbyggd av både natursten och tegel. Källargropen är öppen åt öster och i den nordöstra hörnan finns ett 1,8×1,1×1,5 meter stort stenblock. Mot detta stenblock, på dess södra sida, har byggts ett litet förråd/separat jordkällare, 0,9×0,6 meter stort och 0,7 meter högt, med öppningen inåt den större källargropen. Intill stenblocket, på dess östra sida, finns en något förvuxen plantering i ett bemålat bildäck. Inom den polygon som anges i FMIS finns i den norra delen även en större dumphög, 16×12 meter stor och 1,5 meter hög, som delvis sväller ut och går ihop med vallen vid källargropen.

Topografi: Impediment i åkermark. Långsträckt ås, enligt jordartskartan en ändmorän, som följer vägen upp mot Norra Palombohult i öst–västlig riktning. Impedimentet är trädbevuxet med olika lövträd och en imponerande större tall. Markvegetationen består av gräs och hallonsnår, samt i anslutning till husgrunden även träjon. Väster om sommarstugetomten finns en hel del röjningssten upplagd på impedimentet, samt även en mindre hög med gatsten och annan huggen sten.

Jordart: Moig morän.

Kommentar: Bebyggelsen har ej återfunnits på de senare historiska kartorna, där den efter karaktären på de befintliga lämningarna borde finnas. Däremot finns det en byggnad markerad på laga skiftes karta över Ånsta från år 1769, på samma sida av Långmossen som Mosjö 75, men dess exakta läge är oklart – den skulle kunna ha legat på samma impediment.

Objekt 5 – Boplats

Status: Fornlämning.

Beskrivning: Inom ett cirka 70×30 meter (ÖNÖ–VSV) stort område har några anläggningar av förhistorisk karaktär identifierats. Det rör sig om ett litet stolphål och två gropar.

Topografi: Anläggningarna ligger i åkermark på det plana partiet ovanför och i östsluttningen.

Jordart: Sand.

Kommentar: Träkol från en av groparna har ¹⁴C-daterats till tidigneolitikum, 3960–3800 f.Kr. (Ua-54838).

Objekt 6 – Boplats/härdområde

Status: Fornlämning.

Beskrivning: Inom ett 105×25 meter (NÖ–SV) stort område har förhistoriska anläggningar i form av härdar och gropar påträffats. Det rör sig om tre härdar, två gropar och en obestämd mörkfärgning, samt rester av ett kulturlager under det plöjda matjordslagret.

Topografi: Fornlämningen ligger i åkermark, på det plana partiet ovanför en syd- och östsluttning och följer dess sträckning. Genom området går en bäck, som delvis är nedgrävd, och som delar av området i en nordöstlig och en sydvästlig del.

Jordart: Sand och mo.

Kommentar: Anläggningarna är lite glest utspridda och härdarna på respektive sida av bäcken har lite olika karaktär och skulle kunna vara från vitt skilda tider.

Objekt 7 – Gårdstomt

Status: Bevakningsobjekt.

Beskrivning: Norra Palmbohult. Omfattar själva gårdsläget med bebyggelse. Här finns idag ett bostadshus från 1800-talet (Walden 1960), en större ladugård och ett par mindre uthus. Det är trädgård vid huset norr om den väg som korsar gårdstomten, och grusplan mellan ladugården och uthusen söder om vägen.

Topografi: Plan mark strax öster om utredningsområdets högsta parti och drygt 100 meter väster om den markerade slänt som går genom utredningsområdet från nordöst till sydväst.

Jordart: Enligt jordartskartan ligger gården i skarven mellan morän i väster och ursvallad sand i öster.

Kommentar: Äldsta skriftliga belägg för Palmbohult är från 1590-talet, och gården Norra Palmbohult finns på karta i Jordeboken från år 1637. Gårdstomten omfattar en något mindre yta på storskifteskarta från år 1799 än den här presenterade, och det är oklart när utvidgningen till dagens utbredning skett.

Objekt 8 – Hägnad

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: En 35 meter (Ö–V) lång och något oregelbunden stensträng mellan hagar. Stensträngen är upp till 4 meter bred och är uppbyggd av 0,5–1 meter stora stenblock i ett lager.

Topografi: Plan mark, glest trädbevuxen hagmark med kortbetat gräs på marken.

Jordart: Sandig moig morän.

Kommentar: Stensträngen följer gräns mellan olika hagar på häradsekonomen från år 1864–67 och de yngre ekonomiska kartorna, men skiljer sig från dem på storskifteskartan från år 1799.

Objekt 9 – Husgrund, jordkällare

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: Jämt välvd kulle, cirka 7×6 meter (N–S) stor och 1,2 meter hög, över källare i betong. Dörröppning med betongkarmar i söder.

Topografi: Plan mark, hage med glesa träd och välbetat gräs på marken.

Kommentar: Förefaller helt sentida men ligger nära samma plats som en byggnad på storskifteskartan för Norra Palmbohult från år 1799.

Objekt 10 – Färdväg

Status: Övrig kulturhistorisk lämning

Beskrivning: Enkel skogsväg, idag använd som stig, sträcker sig något slingrande 190 meter (N–S) från en mindre grusväg i utredningsområdets västra kant upp mot röjningsröset Mosjö 11:1 som ligger strax utanför utredningsområdet i norr. Stigen är cirka 1,2 meter bred.

Topografi: Plan skogsmark. Stigen följer delvis en mycket vagt markerad höjdrygg. Vegetationen består av fullvuxen barrskog, med igenvuxna partier, och en markvegetation av mossa, ormbunkar och ris.

Jordart: Sandig moig morän.

Kommentar: Finns med på den senaste ekonomiska kartan från år 1981 och sammanfaller endast delvis med väg på storskifteskarta för Norra Palmbohult från år 1799. Se foto figur 6.

Figur 16. Härden A21, i sydvästra delen av boplatsen objekt 6. Foto från öster, Jenny Holm.

Figur 17. Boplatsen objekt 8 sträcker sig längsmed släntens övre del. Foto från söder, Jenny Holm.

Objekt 11 – Hägnad

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: En 40 meter (NV–SÖ) lång stenmur, 0,6–0,8 meter bred och 0,3–0,5 meter hög. Uppbyggd av 0,4–0,8 meter stora stenblock som är helt övermossade, förutom där skogsmaskiner kört över muren. Muren löper längs befintlig fastighetsgräns men viker av något i västra delen, där den också är tydligast.

Topografi: Plan skogsmark med en mindre förhöjning strax norr om muren. Uppvuxen skog där delar nyligen avverkats.

Jordart: Sandig moig morän.

Kommentar: I östra delen ligger den intill en åkeryta, utanför utredningsområdet, som brukas på ekonomiska kartan från år 1955, men saknas på både den yngre ekonomiska kartan från år 1981 och på den äldre häradsekonomen från år 1864–67, där det i bägge fallen är skog.

Objekt 12 - Hägnad

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: 18 meter (N–S) lång, 1,3 meter bred och 0,4 meter hög. Uppbyggs av kantiga block, 0,4–0,8 meter stora.

Topografi: Plan mark, hage med välbetat gräs och i övrigt en del spridda stenblock.

Jordart: Moig morän.

Kommentar: Hägnaden ligger i förlängningen av en befintlig byggnad, och verkar inte ha något samband med den indelning av åkerytor som finns i de historiska kartorna.

Objekt 13 – Boplatsläge

Status: Möjlig fornlämning.

Beskrivning: Inom en 90×30–60 meter (NÖ–SV) stor yta förväntas förhistoriska boplatslämningar kunna förekomma.

Topografi: Sydöstsluttande skogsmark med högre skyddande terräng, delvis med berg i dagen, åt norr och nordväst. I övrigt omgiven av ojämna ytor. Gallrad björkskog med en markvegetation av gräs och ris.

Jordart: Sandig moig morän.

Kommentar: Platsen har varit strandnära för cirka 7500 år sedan (cirka 5500 f.Kr.), och här tänker vi oss att det är det strandnära läget och boplatslämningar från äldre stenålder som i första hand kan finnas på detta läge. Boplatsläget undantogs från utredningsgrävning vid möte med Länsstyrelsen och Örebro kommun 14/10 2016. Skulle området i framtiden komma att direkt beröras av exploatering bör det utredningsgrävas.

Figur 18. Hägnaden objekt 14 i hagmark mellan Norra och Södra Palmbobult.

Foto från söder, Jenny Holm.

Objekt 14 – Hägnad

Status: Övrig kulturhistorisk lämning

Beskrivning: En 70 meter lång (NNÖ–SSV), 1–1,4 meter bred och upp till 0,5 meter hög, något oregelbunden stensträng, och en dito 6 meter (ÖSÖ–VNV) lång, 1–1,3 meter bred och 0,3 meter hög, som förenas i en närmast fyrsidig, 4,5×4 meter (Ö–V) stor, enskiktad samling i sydöst. Stenblocken är mellan 0,3 och 0,9 meter stora och både lavklädda och delvis mossiga.

Topografi: Konstruktionen ligger på plan mark mellan olika hagar med bortbetat gräs samt norr och väster om konstruktionen med glesa tallar.

Jordart: Sandig moig morän.

Kommentar: Stensträngarna omger tillsammans med ett åkerhak 40 meter längre västerut en åkeryta som sannolikt inte varit i bruk efter 1850.

Objekt 15 – Gårdstomt

Status: Bevakningsobjekt.

Beskrivning: Södra Palmbohult. Omfattar själva gårdsläget med bebyggelse. Här finns idag ett bostadshus byggt cirka 1860 (Walden 1960), en större ladugård och tre mindre uthus. Det är trädgård vid huset i sydöst och grusplan, där det växer en stor ek, framför ladugården. I trädgården finns en husgrund, objekt 19, som beskrivs nedan.

Topografi: Östsluttning och plant parti strax ovanför denna i väster.

Jordart: Enligt jordartskartan ligger gården i stråket med ursvallad sand.

Kommentar: Äldsta skriftliga belägg för Palmbohult är från 1590-talet, och gården finns på karta i Jordeboken från år 1637. De äldre kartorna över Södra Palmbohult visar alla en förenklad bild med en större sammanhängande yta för alla inägora och en hussymbol för bebyggelsen.

Figur 19. Inne på tomten till Södra Palmbohult finns en terrassering, objekt 16, med en tydlig uppbyggd mur åt öster. Inne i buskaget i södra änden av terrassen ...

Figur 20 ... fanns en liten glugg ....

Figur 21. ... som visade sig vara den igenrasade ingången till en jordkällare.

Foto Jenny Holm, figur 17 från nordöst och figur 18–19 från söder.

Objekt 16 – Husgrund

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: Husgrunden framträder som en terrassering i sluttningen. Den östra långsidan är 17 meter (NNÖ–SSV) och gaveln i söder 4,5 meter (ÖSÖ–VNV). Grunden är uppbyggd av 0,15–1 meter stora stenar med flat, oftast huggen, sida utåt. Konstruktionen är som högst i sydöst, där den är 1 meter hög, och lägre åt norr och väster. Den västra långsidan och den norra gaveln är helt dolda under gräsmattan, varför man

inte helt säkert kan säga att de mått som här anges är de riktiga för hela husgrunden. I den södra gaveln har det funnits en ingång till en källare. Den är idag till största delen övertäckt med jord och endast det huggna dörröverstycket, med en lite öppning kvar under, är synlig. Källaren förefaller dock att vara intakt under gräsmatta och buskar. (figur 19–21).

Topografi: Husgrunden ligger i en tydlig östsluttning i gräsmattan inne på tomten till Södra Palmbohult. De södra delarna av grunden är överväxt med syrener.

Jordart: –

Kommentar: Husgrunden ligger inom objekt 15, gårdstomten för Södra Palmbohult. Södra gaveln slutar i väster helt nära nordöstra hörnet av en yngre jordkällare av guten betong. Denna senare jordkällare finns med på den ekonomiska kartan från år 1955. Vare sig objekt 19 eller den yngre källaren finns med på vare sig äldre eller yngre kartor. Dörröverstycket, och även huggna detaljer längre in i källaren, ger inte ett särskilt ålderdomligt intryck. Det kan ju vara så att det inte har stått något hus ovan mark här utan att terrasseringen hör samman med just en jordkällare. De äldre kartorna över Södra Palmbohult visar alla en förenklad bild med en större sammanhängande yta för hela ägan.

Objekt 17 – Boplatsläge

Status: Till stor del utredningsgrävt och avfärdat.

Beskrivning: Inom en 140×60 meter (NÖ–SV) stor yta förväntas förhistoriska boplatslämningar kunna förekomma. Även blästbrukslämningar skulle kunna förekomma.

Topografi: Boplatsläget är en fortsättning på objekt 7 och följer en tydlig slänt i terrängen och omfattar både själva slänten och ett planare parti ovanför densamma. Hela läget ligger i öppen gräsbevuxen mark med hagar och vallodling.

Jordart: Mo.

Kommentar: Den norra delen av boplatsläget har utredningsgrävts och avfärdats, medan den södra delen kvarliggert som möjlig fornlämning. Det topografiska läget antyder att boplatslämningar från främst järnåldern är mest sannolika, och i anslutning till dem kan lämningar av äldre järnframställning också finnas. Boplatsläget var strandnära något för något mer än 7000 år sedan (5000 f. Kr.), så äldre boplatslämningar kan inte helt uteslutas.

Objekt 18 – Boplatsläge, samt möjlig plats för gravar

Status: Möjlig fornlämning.

Beskrivning: Inom en 85×50 meter (NÖ–SV) förväntas förhistoriska boplatslämningar och eventuellt gravar kunna förekomma. Stensamlingar och jordformationer antyder att vissa modifieringar av topografin kan ha gjorts på de högre belägna delarna av ett mäktigt impediment.

Topografi: Ytan består av ett jämt välvt, limpformat impediment samt de närmast omgivande flacka sluttningarna. Gräsbevuxen betesmark med kort gräs, och uppe på impedimentet fullväxta tallar. Berg går i dagen längs västra sidan av höjden, men på krönet och i övrigt i sluttningarna är berget jordtäkt.

Jordart: Finmo.

Kommentar: Det finns också röjningssten i olika dimensioner på och längs kanterna av impedimentet.

Platsen har varit strandnära för drygt 7000 år sedan (före 5000 f.Kr.), men det är i första hand lämningar från järnålder och yngre som förefaller aktuella här.

Objekt 19 – Färdvägar

Status: Övrig kulturhistorisk lämning.

Beskrivning: Två enklare vägbankar. En öst–västlig 80 meter lång och en nord–sydlig 60 meter lång. Den öst–västliga är tydligast; den är 3,5–4 meter bred och 0,2 meter hög. Den nord–sydliga framträdde bäst längst i söder där den är där 4,5 meter bred och 0,2–0,3 meter hög. Längre norrut går endast västra sidan av vägen att urskilja och den är i övrigt knölig fram till diket i öster, som den löper parallellt med. Bägge är uppbyggda av jord. Vägarna kan ha fortsatt norrut från den punkt där de löper samman men detta går inte att följa i terrängen.

Topografi: Plan mark, delvis skogsbevuxen hagmark med glesa granar i väster och tät sly i öster. Markvegetationen består av gräs.

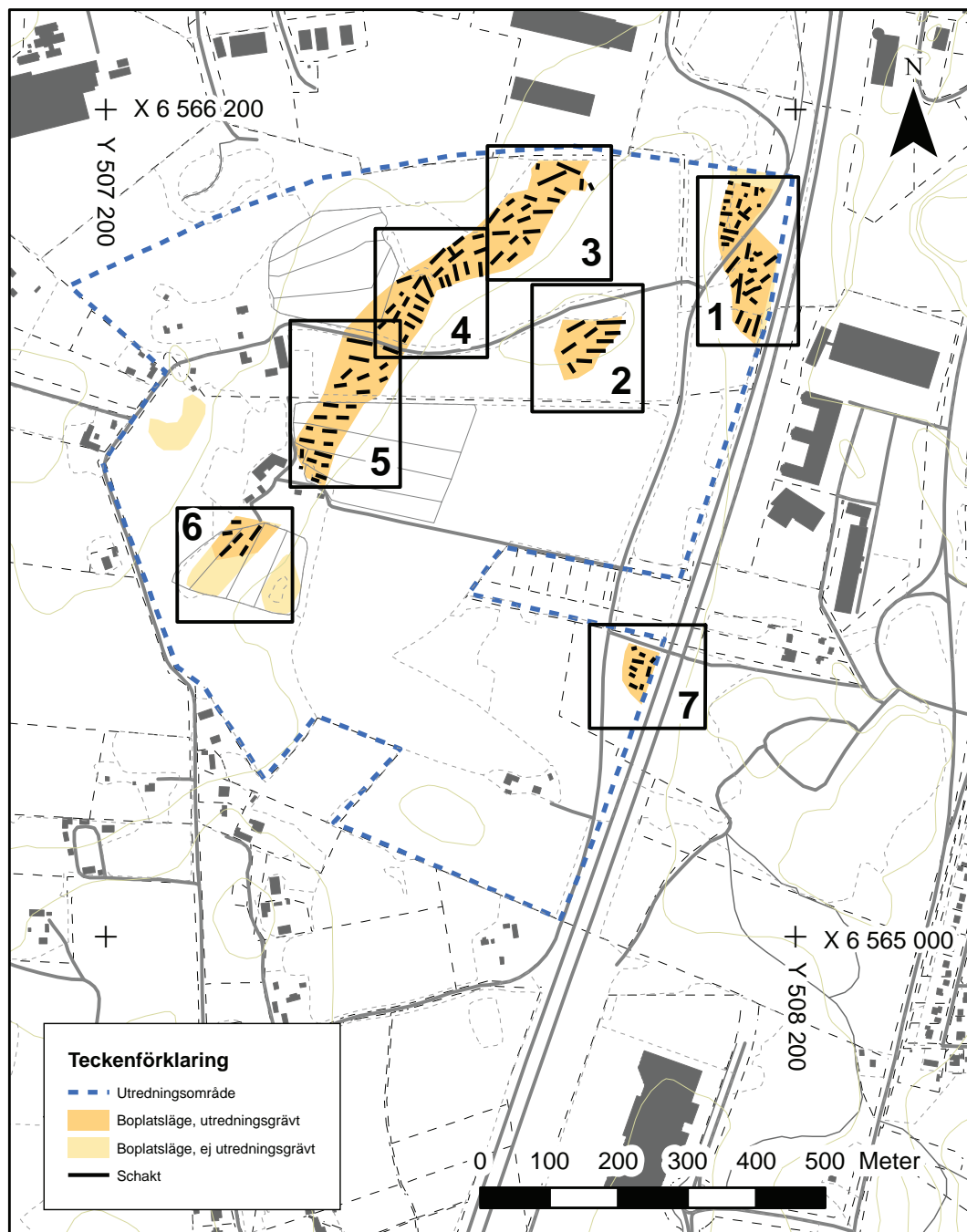
Jordart: Mjåla.

Kommentar: Lämningen förfaller sentida. Den kan inte spåras i det historiska kartmaterialet.

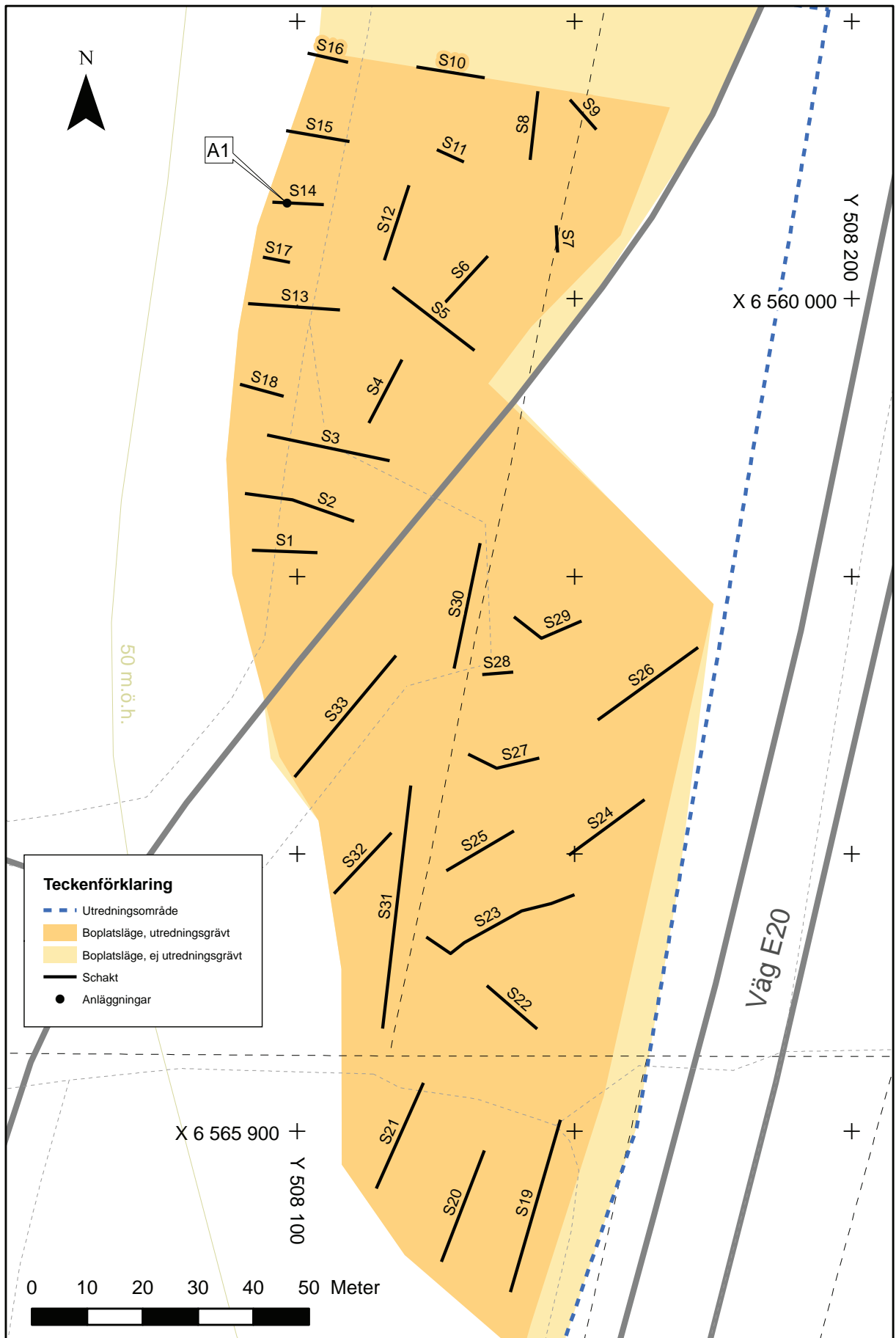
Figur 22. Inom boplatsläget objekt 18 finns ett större impediment, en delvis jordtäckt berghäll. På krönet av berghällen finns en rund, cirka 15 meter stor och knappt 0,3 meter hög, formation. En stor platt pannkaka av jord som inte förefaller naturlig. Det topografiska läget, krönet av en markerad höjd, för tankarna till förhistoriska gravar. Foto från nordnordöst, Jenny Holm.

Bilaga 3. Schaktplaner

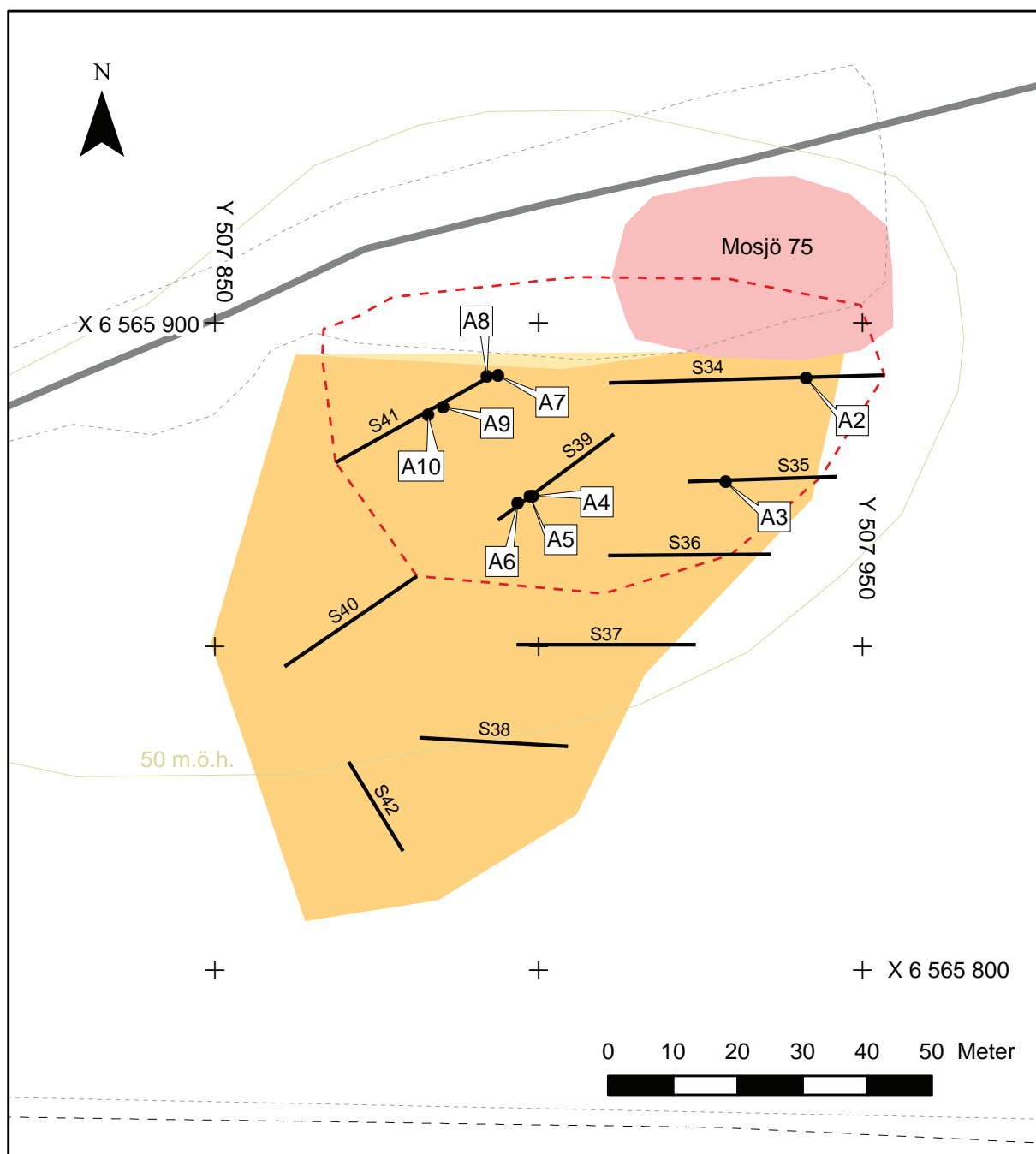

Figur 23. Översiktsplan som visar läget för schaktplanerna på de följande sidorna. Skala 1:10 000.

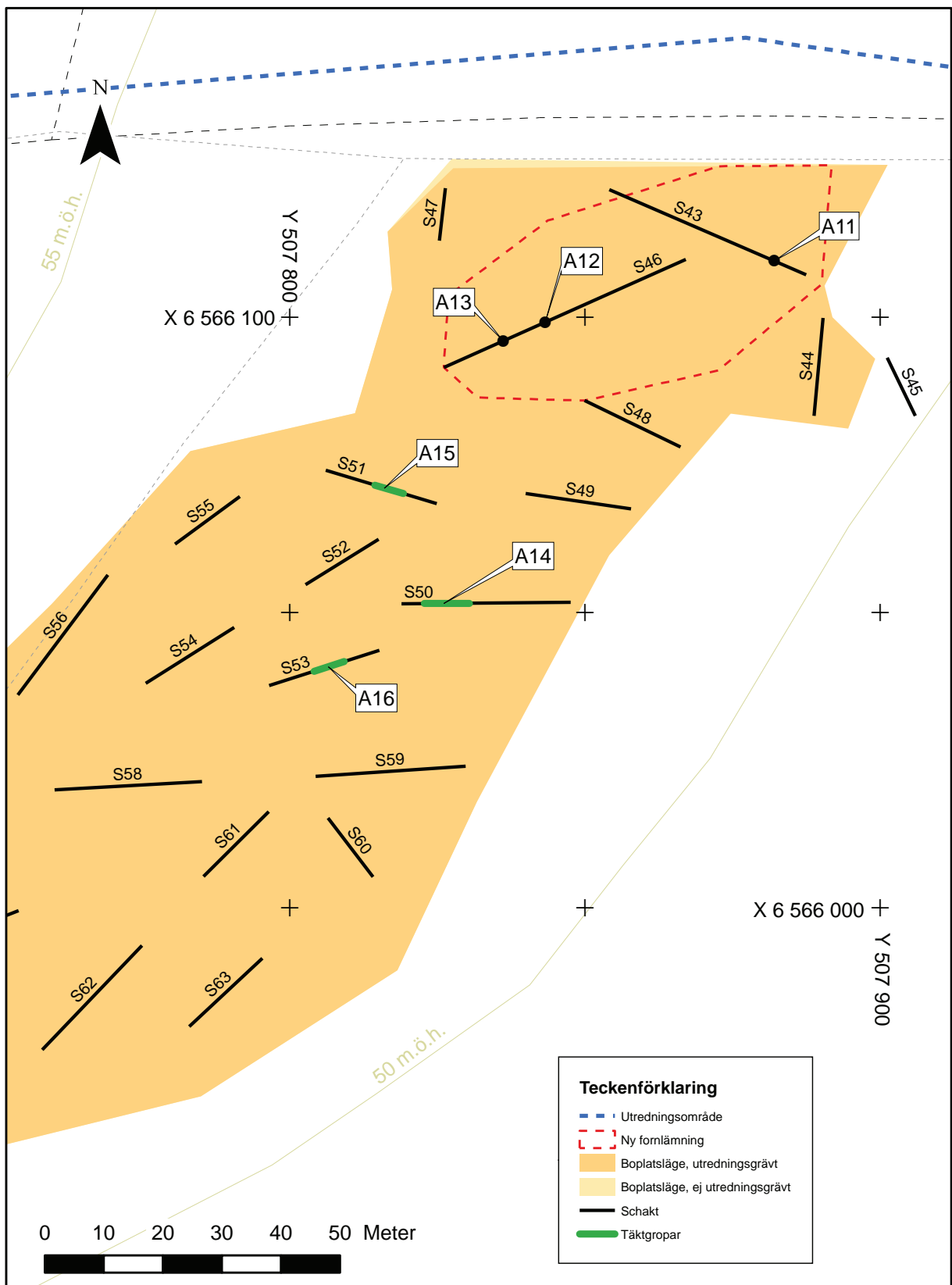

Figur 24. Schaktplan för boplatsläget vid objekt 1. Skala 1:1000.

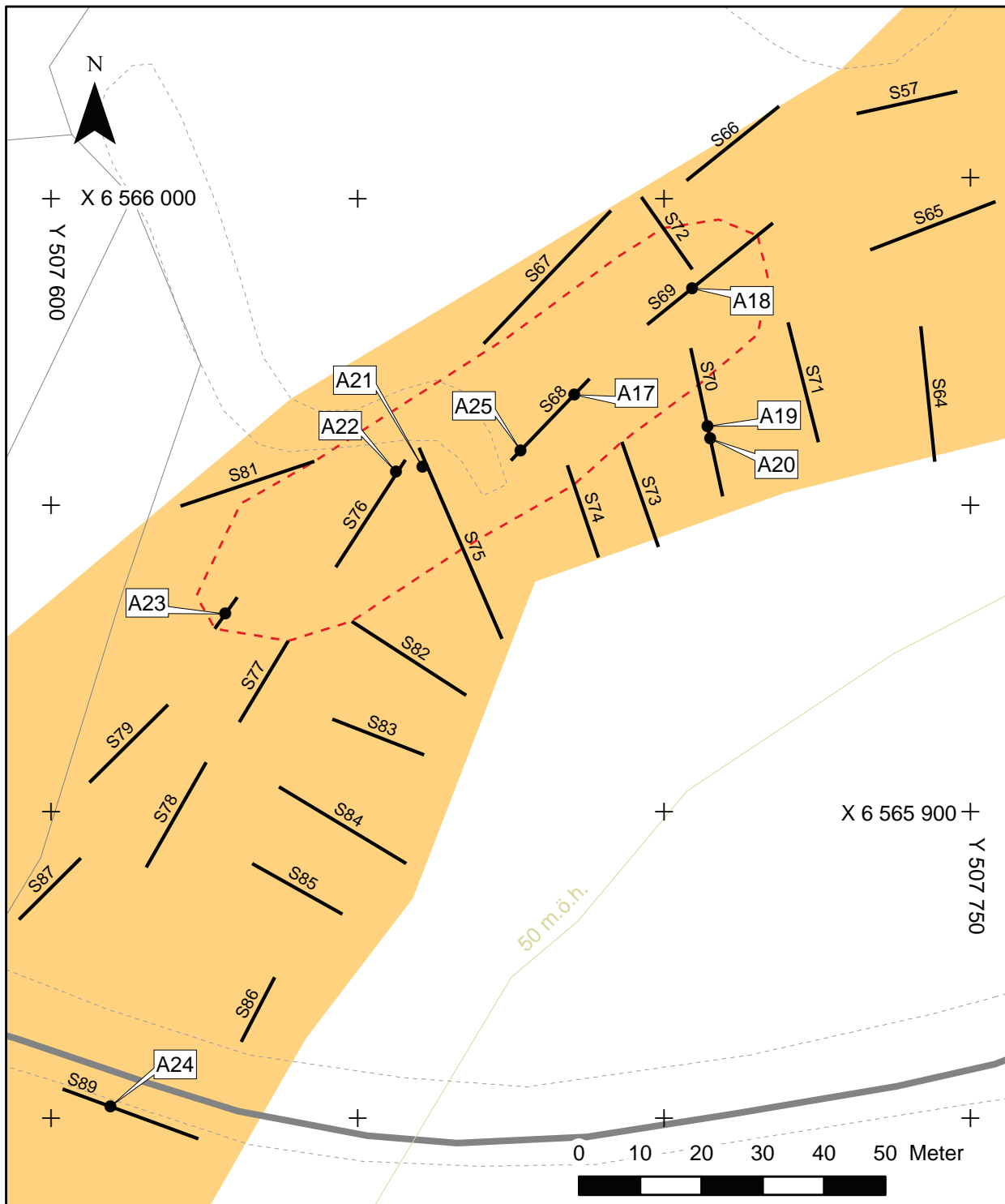

Teckenförklaring	
	Utredningsområde
	Ny fornlämning
	Boplatsläge, utredningsgrävt
	Boplatsläge, ej utredningsgrävt
	Schakt
	Anläggningar

Figur 25. Schaktplan för boplatsläget vid objekt 3. Skala 1:1000.

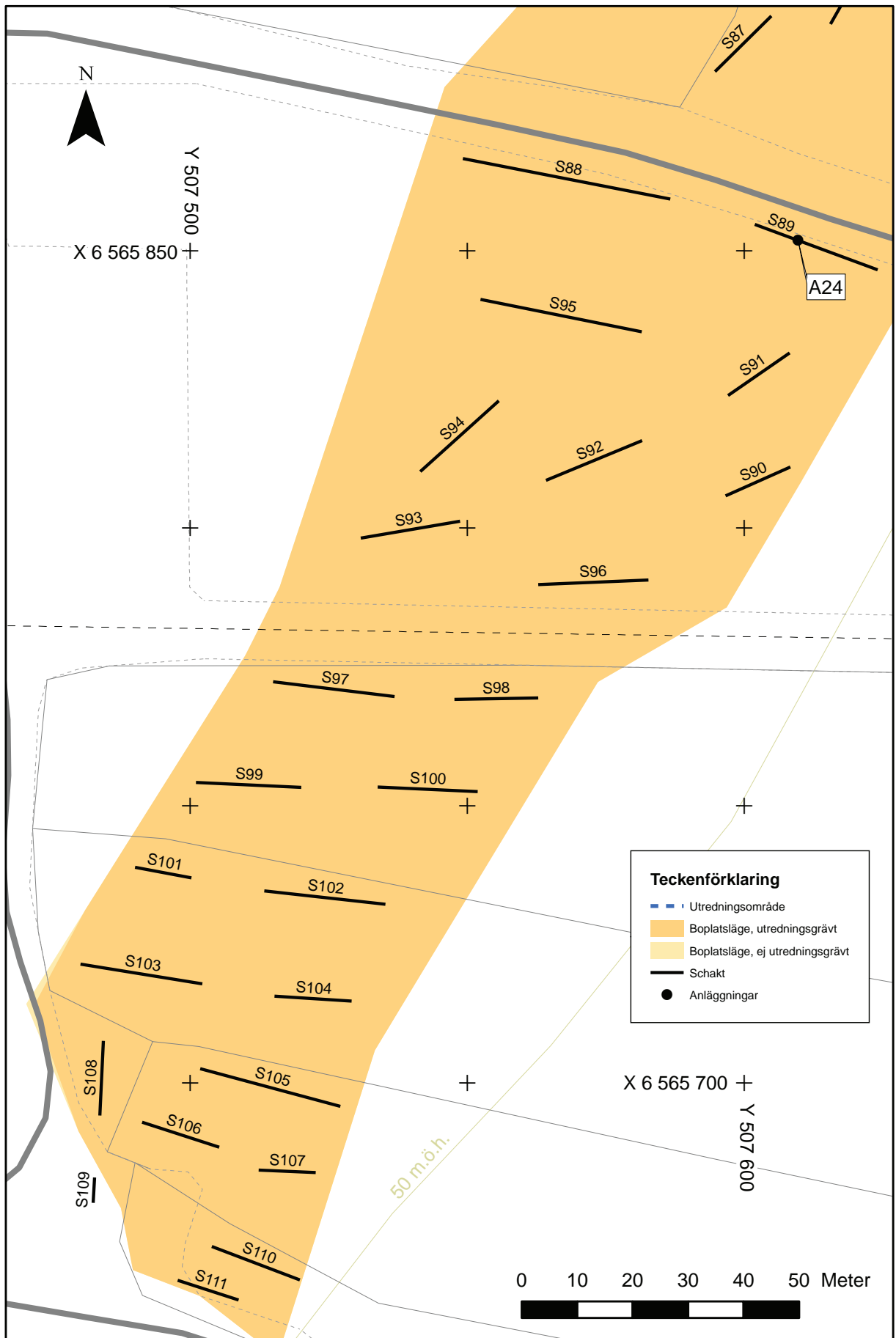

Figur 26. Schaktplan för norra delen av boplatsläget vid objekt 5. Skala 1:1000.

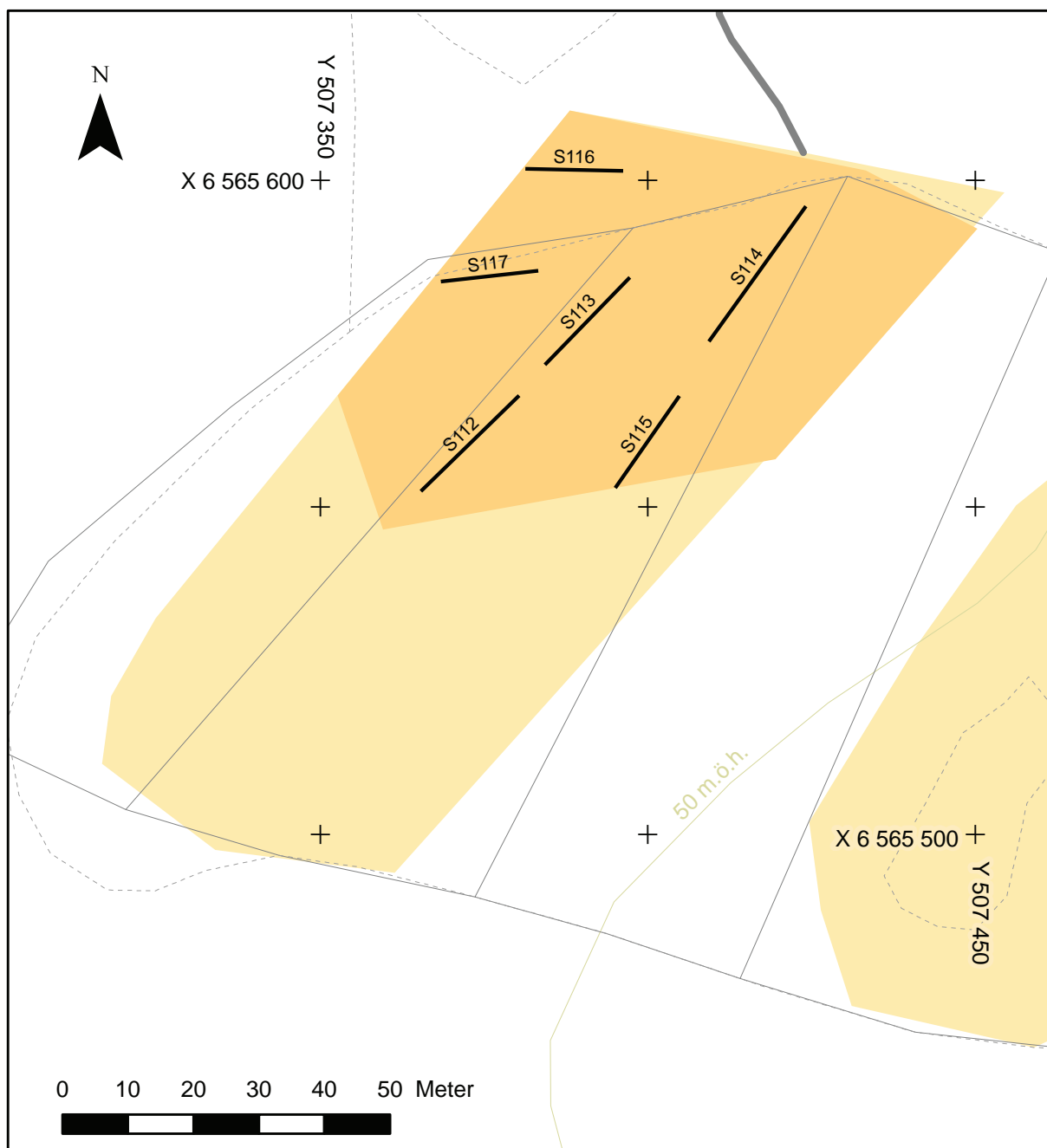

Teckenförklaring	
—	Utredningsområde
- - -	Ny fornlämning
	Boplatsläge, utredningsgrävt
	Boplatsläge, ej utredningsgrävt
	Schakt

Figur 27. Schaktplan för mellersta delen av boplatsläget vid objekt 6. Skala 1:1000.

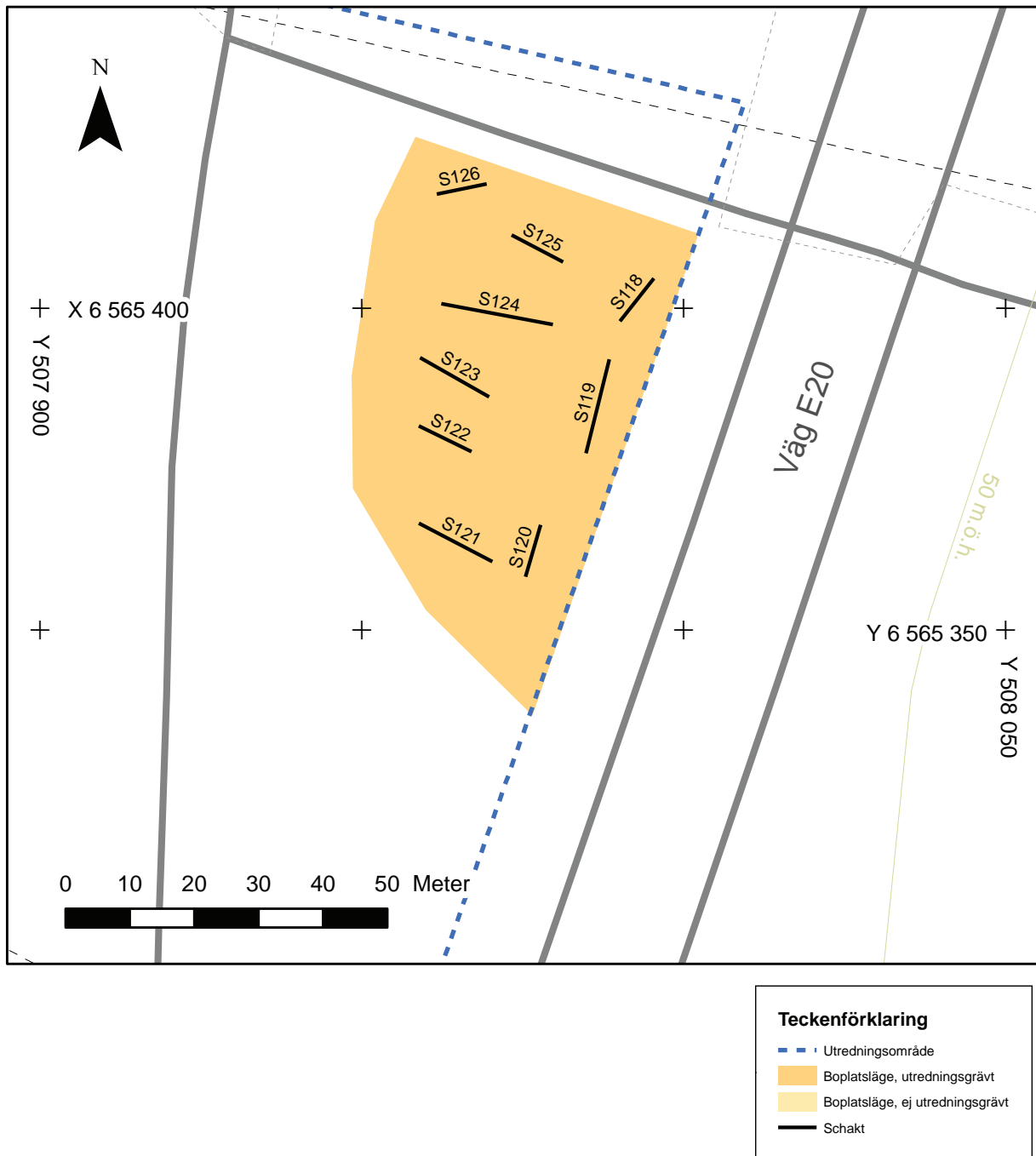

Figur 28. Schaktplan för fortsättningen av boplatsläget söder om objekt 5. Skala 1:1000.

Teckenförklaring	
	Utredningsområde
	Boplatsläge, utredningsgrävt
	Boplatsläge, ej utredningsgrävt
	Schakt

Figur 29. Schaktplan för boplatsläge söder om Södra Palmbohult. Undersöket del har avförts medan den södra delen ligger kvar med oklar status, som objekt 17. Skala 1:1000.

Figur 30. Schaktplan för boplatsläge intill E20 i sydöstra delen av utredningsområdet. Skala 1:1000.

Bilaga 4. Schakttabell

Schaktnr	Objekt	Storlek i meter, längdxbreddxdjup	Stratigrafi	Övrigt
1		12x1,55x0,2-0,4	Matjord 0,15 meter, följt av rödgul sand.	Enstaka bitar tegel och rödgods i matjorden.
2		20x1,55x0,3-0,5	Matjord 0,25 meter, rödgul sand med järnutfällningar.	
3		22x1,55x0,3-0,5	Matjord 0,15-0,3 meter, följt av flammig rödgul sand med järnutfällningar.	Enstaka bitar tegel i matjorden.
4		12x1,55x0,3-1	Matjord 0, meter, följt av gulröd sand.	Djupschakt i norra änden, 1 meter djupt.
5		18x1,55x0,3-0,45	Matjord 0,5 meter, följt av flammig brunbeige sand.	
6		12x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,2 meter, följt av flammig brunbeige sand med järnutfällningar,	
7	2	5x1,55x0,5	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av påfört gråbeige grus, 0,15 meter, därunder påfört grått grus 0,12 meter, därefter flammig sand 0,07 meter sedan äldre markyta mörkt brun sand 0,05 meter, och underst rödgul sand.	Äldre väg, objekt 2.
8		12x1,55x0,4	Matjord 0,2 meter, följt av gulbeige sand.	
9		7x1,55x0,3-0,4	Vegetationsskikt 0,1 meter, följt av flammig gulbrun sand.	Bitar av taktegel i matjorden i sydöstra änden.
10		12x1,55x0,3-0,35	Matjord 0,2 meter, följt av gulbrun flammig sand.	
11		5x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,2 meter, följt av flammig gulbrun sand.	
12		14x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,2 meter, följt av flammig gulbrun sand.	
13		17x1,55x0,25-0,5	Matjord 0,2 meter, följt av flammig gulbrun sand.	Lerigt täckdike i västra änden.
14	1	9x1,55x0,3-0,35	Matjord 0,2 meter, följt av flammig gulbrun sand.	A1 hård.
15		12x1,55x0,3-0,5	Matjord 0,2 meter, följt av flammig gulbrun sand.	Lerigt täckdike i västra änden.
16		8x1,55x0,3-0,45	Matjord 0,2-0,3 meter, följt av påfört grus 0,05 meter, därunder svartgrå torv 0,1 meter, och underst brun sand.	Lerigt täckdike i västra änden.
17		5x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgul sand.	Lerigt täckdike i västra änden. Enstaka bitar tegel och rödgods i matjorden.
18		8x1,55x0,35	Matjord 0,2 meter, följt av flammig rödgul sand.	Lerigt täckdike i schaktets västra ände.
19		32x1,55x0,35	Matjord 0,3 meter, följt av brunbeige sand.	Täckdike i norra delen. Enstaka bitar fönsterglas i matjorden.
20		22x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av gulbeige sand.	Täckdike i norra delen. Glasskärvor och tegelsmul i dikesfyllningen.
21		21x1,55x0,3-0,5	Matjord 0,25 meter, följt av gulbeige sand.	Täckdike i södra delen. Glasskärvor och tegelbitar i matjorden.
22		12x1,55x0,4	Vegetationsskikt 0,15 meter, i östligaste delen följt gråbeige sand och i övrigt av rödbrun sand med mycket järnutfällningar.	
23		30x1,55x0,45	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av torvig brungrå jord 0,1 meter, och därunder ljus gråbeige sand.	
24		17x1,55x0,25-0,4	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av påfört grus 0,1 meter, därunder äldre markyta i form av torvblandad sand 0,1 meter, och underst flammig grulbrun sand.	Anhopning av recenta fynd i vegetationsskiktet: små glasflaskor och burkar, rostiga konservburkar och fajans.
25		14x1,55x0,35-0,4	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av torvig sand 0,1 meter, och därunder flammig rödgul sand med inslag av järnutfällningar.	
26		22x1,55x0,35	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av torvig sand 0,1 meter, och därunder flammig rödgul sand med inslag av järnutfällningar.	
27		14x1,55x0,2-0,4	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av torvig sand 0,1 meter, och därunder flammig rödgul sand.	
28		6x1,55x0,3-0,4	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av torvig sand 0,1 meter, och därunder flammig brungrå sand.	
29		14x1,55x0,3-0,4	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av torvig sand 0,1 meter, och därunder flammig brungrå sand och i schaktets östra del något rödare.	
30		23x1,55x0,4	Vegetationsskikt 0,15 meter, följt av svartbrun sotig jord 0,05-0,1 meter tjockt, och därunder flammig gråbrun sand.	Enstaka rödgods i det mörka lagret.
31		44x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgul sand med järnutfällningar.	
32		15x1,55x0,3	Matjord 0,2 meter, följt av flammig gulröd sand med järnutfällningar.	Fynd av en glasknapp, F1, i matjorden.

Schaktnr	Objekt	Storlek i meter, längdxbreddxdjup	Stratigrafi	Övrigt
33		28x1,55x0,45	Matjordslager 0,3 meter, följt av därunder flammig rödgul sand i norr med mycket järnutfällningar och i söder övergående i ljusare gulbeige finsand.	Enstaka skärivor fönsterglas och rödgods i matjorden.
34	3	42x1,55x0,45	Matjord 0,25 meter, följt av gulbeige mo i väster och lera i öster.	A2 hård.
35	3	23x1,55-2x0,35-0,4	Matjord 0,2 meter, följt av gråbeige lerig mo.	A3 mörkfärgning.
36	3	25x1,55x0,3	Matjord 0,2 meter, följt av gråbeige lerig mo.	
37		28x1,55x0,4	Matjord 0,3 meter, följt av gråbeige lerig mo.	
38		23x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av gråbeige lerig mo.	
39	3	22x1,55x0,4	Matjord 0,2 meter, följt av gråbeige mo.	A4 stolphål, A5 mörkfärgning och A6 stolphål. Täckdike i sydvästra delen.
40		25x1,55x0,4	Matjord 0,25 meter, följt av gråbeige lerig mo.	
41	3	29x1,55-2,3x0,35-0,4	Matjord 0,25 meter, följt av gråbeige mo.	A7 stolphål, A8 stolphål, A9 hård och A10 stolphål.
42		16x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av brungrå lera.	
43	5	36x1,55x0,35-0,75	Matjord 0,25-0,5 meter, följt av omrörd lera och torv i östra änden och i övrigt av gulbeige sand.	A11 stolphål. Enstaka tegelbitar och rödgodsskärivor i matjorden.
44		17x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,25 meter, följt av gråbeige sandig morän.	
45		11x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av gråbeige sandig morän.	
46	5	45x1,55x0,35	Matjord 0,2 meter, följt av brungrå sand med inslag av järnutfällningar.	A 12 grop och A13 grop. Två täckdiken.
47		9x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,25 meter, följt av brungrå sand med fläckar av torv med bevarade trärester (rötter).	
48		18x1,55x0,35-0,6	Matjord 0,2-0,5 meter, längst i öster följt av lera och i övrigt av brunbeige sand med järnutfällningar.	
49		18x1,55x0,3-0,45	Matjord 0,2-0,3 meter, följt av rödgul sand med stråk av järnutfällningar.	Täckdike i västra delen.
50		28x1,55x0,3-0,45	Matjord 0,3 meter, i västra delen följt av ljusbeige sand och i östra delen av roströd sand med järnutfällningar. Bitvis också med inslag av lera.	A14, sandtäkt. Täckdike i östra delen.
51		20x1,55x0,45	Matjord 0,25 meter, i väster följt av ljusbeige sand och i öster av roströd sand med järnutfällningar.	A15, sandtäkt.
52		14x1,55x0,3-0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gulbeige sand med järnutfällningar.	Täckdike.
53		20x1,55x0,25-0,35	Matjord 0,25meter, följt av rödflammig sand med mycket järnutfällningar.	A16, sandtäkt.
54		18x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av flammig brunbeige sand.	Rester efter ett cirka 1,3 meter stort bortsprängt stenblock i södra delen.
55		14x1,55x0,3	Matjord 0,2-0,25 meter, följt av av gulbeige sand med inslag av järnutfällningar.	
56		25x1,55x0,35	Matjord 0,3 meter, följt av mjåla med fläckar av sand.	0,7 meter stort stenblock i sydvästra delen.
57		17x1,55x0,25-0,5	Matjord 0,25-0,3 meter, fläckvis följt av mörkt torvigt lager, och därunder av mo med fläckar av dels sand dels lera.	Täckdike längst i väster där matjordslagret också var tjockast.
58		25x1,55x0,4	Matjord 0,25 meter, i väster följt av naturligt mörkfärgat lager 0-0,1 meter, och därunder lerig mjåla. I öster vilar matjorden på sand.	Två täckdiken.
59		25x1,55x0,35-0,5	Matjord 0,25-0,45 meter, följt av flammig rödgul sand med inslag av järnutfällningar.	Två täckdiken.
60		12x1,55x0,3	Matjord 0,2 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo.	
61		18x1,55x0,35	Matjord 0,2 meter, följt av flammig brungrå sandblandad mo.	
62		24x1,55x0,3	Matjord 0,2 meter, följt av flammig gråbeige mo och längst i väster grusblandad mjåla..	Enstaka tegelbitar i matjorden.
63		17x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, i öster följt av flammig gråbeige mo och i väster av grusblandad mjåla.	Täckdike.
64		22x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige mo och i längst i norr av grusblandad mjåla.	Täckdike
65		22x1,55x0,45	Matjord 0,2-0,3 meter, i öster följt av flammig gråbeige mo och i nordöst av lerblandad mjåla.	Täckdike.
66		20x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, i nordöst följt av flammig rödbeige lerig mjåla och i sydväst av brungrå sand.	Två täckdiken.

Bilaga 4. Schakttabell

Schaktnr	Objekt	Storlek i meter, längdxbreddxdjup	Stratigrafi	Övrigt
67		30x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå mo med inslag av järnutfällningar.	Ett obränt ben från större djur, avsågat, i matjorden.
68	6	18x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,2 meter, följt av flammig rödgrå sand.	A17, grop och A25, grop.
69	6	26x1,55x0,3	Matjord 0,2 meter, följt av flammig rödgul sand med inslag av järnutfällningar.	A18, hård. Täckdike.
70	6	25x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, längst i söder följt av gråbrun mo med inslag av torv och i övrigt av rödgul sand.	Två naturliga sänkor med torvskikt, A19 och A20.
71		20x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, längst i söder följt av gråsvart torvig mo och i övrigt av flammig rödgul sand.	
72	6	15x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av rödgulgrå mo med inslag av järnutfällningar.	
73		18x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av rödgulgrå mo, något gråare åt norr.	
74		16x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	
75	6	34x1,55-2,8x0,35	Matjord 0,25 meter, i norra halvan fläckvisa följt av gråsvart kulturlager 0,05 meter, och därunder, samt i schaktet i övrigt direkt under matjorden, av flammig rödgul mo med inslag av järnutfällningar.	A21, hård. Kulturlagerresterna är sotiga och innehåller spridda bitar träkol och små fragment av bränd lera, kan vara utdraget från A21.
76	6	21x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	A22, hård. Täckdike.
77		16x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	
78		20x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	Täckdike.
79		18x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige mjällig mo med inslag av järnutfällningar.	
80	6	6x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	A23, mörkfärgning.
81		23x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige moig mjåla med inslag av järnutfällningar.	
82		22x1,55x0,25-0,45	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo.	
83		16x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo.	Stumpar av täckdiken.
84		25x1,55x0,35-0,45	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo.	Två täckdiken.
85		17x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	
86		12x1,55x0,35-0,65	Påford matjord med inslag av ljus mjåla 0,2 meter, följt av ordinarie matjord 0,25 meter, och därunder flammig gråbeige mo.	Täckdike i norr.
87		14x1,55x0,4	Matjord 0,3 meter, följt av omväxlande sand och lerig mjåla.	
88		37x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gulbeige moig mjåla med inslag av järnutfällningar.	Enstaka tegelbitar i matjorden.
89		24x1,55x0,2-0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgul sandblandad moig mjåla som övergår i mörkare mjåla längst i öster.	Naturlig sänka med torvskikt, A24.
90		13x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	
91		14x1,55x0,5	Matjord 0,3 meter, följt av flammig gråbeige mo med inslag av järnutfällningar.	
92		19x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	
93		18x1,55x0,3-0,5	Matjord 0,25-0,3 meter, följt av flammig gråbrun mo med inslag av järnutfällningar.	
94		19x1,55x0,35-0,5	Matjord 0,25 meter, följt av rostbrunt lager 0,05 meter, och därunder av flammig brungrå sandig mjåla med inslag av järnutfällningar.	
95		30x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödbeige sandig mjåla med inslag av järnutfällningar, ljusare grå åt öster.	Enstaka tegelbitar, rödgods-skärvor och ett järnbeslag i matjorden.
96		20x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige moig mjåla med inslag av järnutfällningar.	Enstaka tegelbitar i matjorden. Täckdike i västra delen.
97		22x1,55x0,25-0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå till brunröd sandig mjåla med inslag av järnutfällningar.	

Schaktnr	Objekt	Storlek i meter, längdxbreddxdjup	Stratigrafi	Övrigt
98		15x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av flammig brungrå sandig mo med inslag av järnutfällningar.	
99		19x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbrun sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	Längst i väster berg i dagen eller uppstickande större stenblock.
100		17x1,55x0,3	Matjord 0,25 meter, följt av flammig brungrå sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	Ett stenblock i mitten av schaktet.
101		11x1,55x0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig rödgrå sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	
102		22x1,55x0,3-0,45	Matjord 0,25 meter, följt av omrört sandblandat matjordslager 0,2 meter, och därunder flammig rödbeige sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	Enstaka bitar tegel och fajans i matjordslagret.
103		22x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,2-0,25 meter, följt av omrört sandblandat matjordslager 0,1 meter, och därunder flammig gråbeige sandblandad mo med inslag av järnutfällningar.	Enstaka bitar tegel och fajans i matjordslagret.
104		14x1,55x0,3-0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbrun sand med inslag av järnutfällningar.	Enstaka skärvor fajans i matjordslagret
105		26x1,55x0,3-0,35	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbrun sand med inslag av järnutfällningar.	Enstaka bitar tegel och fajans i matjordslagret. Täckdike.
106		14x1,55x0,25-0,35	Matjord 0,2 meter, följt av flammig rödbeige sand med inslag av järnutfällningar.	
107		10x1,55x0,3-0,35	Matjord 0,2 meter, följt av äldre matjordslager 0,15 meter, och därunder i öster svartbrunt våtmarkslager och i väster flammig gråbeige sand.	
108		14x1,55x0,3-0,4	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige sand.	Enstaka fynd av pressglas, spik och rödgods i matjorden.
109		5x1,55x0,4	Påfört grått grus 0,25 meter, följt av matjord 0,15 meter och därunder flammig gråbeige sand med inslag av järnutfällningar.	Enstaka tegelbitar i matjorden.
110		17x1,55x0,3	Matjord 0,2 meter, följt av flammig grågul sand med inslag av järnutfällningar.	
111		12x1,55x0,25	Matjord 0,15 meter, följt av flammig grågul sand med inslag av järnutfällningar.	
112		21x1,55x0,3	Matjord 0,2 meter följt av flammig rödbrun sand med mycket järnutfällningar som bitvis bildar skenhålla.	
113		18x1,55x0,3	Matjord 0,15 meter, följt av äldre sandblandad matjord 0,1 meter, och därunder flammig brunbeige sandig mo.	Enstaka bitar tegel och rödgods i matjorden.
114		25x1,55x0,2-0,35	Matjord 0,25 meter, följt av ett kraftigt omrört gråbrunt lager med matjord och sand 0,1 meter, och därunder gråbrun sand.	Rikligt med tegel, glas och porslin i det omrörda lagret.
115		17x1,55x0,4	Matjord 0,25 meter, följt av sandblandad matjord 0,05 meter, och därunder brungrå sand med inslag av järnutfällningar.	
116		15x1,55x0,4	Matjord 0,25 meter, följt av mörkbrunt äldre matjordsskikt 0,1 meter, och därunder flammig gråbeige sand med järnutfällningar.	Rikligt med tegel och rödgods, samt något plats, i det äldre matjordslagret.
117		15x1,55x0,4	Matjord 0,25 meter, följt av flammig gråbeige sand.	Täckdike i östra änden.
118		8x1,3x0,15	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
119		15x1,3x0,15	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
120		8x1,3x0,15	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
121		13x1,3x0,15	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
122		9x1,3x0,15-0,2	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
123		12x1,3x0,15	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
124		18x1,3x0,15	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
125		9x1,3x0,15-0,2	Vegetationsskikt 0,05-0,1 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	
126		8x1,3x0,15	Vegetationsskikt 0,05-0,1 meter, följt av ljusbeige moig mjåla.	

Bilaga 5. Anläggningstabell

Anl.nr.	Typ	Beskrivning	Schakt	Objekt
1	Härd	Något oregelbunden, minst 1,2 meter stor, med sot, träkol och skärvig sten. Fortsätter in i norra schaktkanten.	S14	1
2	Härd	Närmast rund, 0,5 meter stor, med sot, träkol och skärvsten.	S34	3
3	Mörkfärgning	Oregelbunden 2x1,1 meter stor färgning, svartgrå med inslag av träkol.	S35	3
4	Stolphål	Runt, 0,4 meter stort, med mörkgrå kolblandad fyllning. Skiljs från A5 av en 0,15 meter stor sten.	S30	3
5	Mörkfärgning	Oval, 0,45x0,4 meter stor, med brungrå fyllning. Skiljs från A4 av en 0,15 meter stor sten.	S30	3
6	Stolphål	Runt, 0,3 meter stort, med grå sotig fyllning.	S30	3
7	Stolphål	Stenskott, runt, 0,5 meter stort, med grå fyllning.	S41	3
8	Stolphål	Stenskott, runt, 0,5 meter stort, med grå fyllning. Beläget i schaktkanten.	S41	3
9	Härd	Oregelbundet oval, 0,6 meter stor, med sot, träkol och skärvsten.	S41	3
10	Stolphål	Ovalt 0,4x0,35 meter stort, med något flammig grå till gråsvart fyllning.	S41	3
11	Stolphål	Runt, 0,1 meter stort. Snittat och befunnits U-format, 0,17 meter djupt, med gråbrun fyllning.	S43	5
12	Grop	Rundoval, 0,6 meter stor, med grå något sotig fyllning. Snittad och befunnits skålformad och 0,1 meter djup.	S46	5
13	Grop	Rundoval, 0,5 meter stor, med något diffus avgränsning men mörkt gråbrun fyllning. Snittad och befunnits skålformad och 0,06 meter djup.	S46	5
14	Täktgrop	Minst 7,5 meter stor och 0,45 meter djup, igenfylld med matjord	S15	-
15	Täktgrop	Minst 5 meter stor och 0,3 meter djup, igenfylld med matjord.	S51	-
16	Täktgrop	Minst 5 meter stor och 0,4 meter djup, igenfylld med matjord.	S53	-
17	Grop	Rundoval, 0,5 meter stor. Snittad och befunnits skålformad, 0,2 meter djup och med svartbrun fyllning med inslag av träkol och eventuellt små fragment av bränt ben.	S68	6
18	Härd	Rundad, 0,9 meter stor, med sot, träkol och skärvig sten.	S69	6
19	Utgår	Naturbildning. Taggigt rundad gråfärgad grop med torvskikt i botten.	S70	-
20	Utgår	Naturbildning. Oregelbunden gråbeige grop med torvskikt i botten.	S70	-
21	Härd	Rundad, minst 2,1x1,3 meter stor, med ett minst 0,2 meter tjockt sot- och kollager med enstaka skärviga stenar. Fynd av keramik.	S75	6
22	Härd	Rundad, 1 meter stor, med sot och träkol.	S76	6
23	Mörkfärgning	Oregelbunden, 0,8x0,5 meter stor, med flammig askgrå till svartgrå fyllning.	S80	6
24	Utgår	Naturbildning. Taggigt rundad gråfärgad grop med torvskikt i botten.	S89	-
25	Grop	Rundoval 0,6 meter stor, med gråbrun fyllning. Snittad och befunnits oregelbundet skålformad, 0,08 meter djup.	S68	6

Bilaga 6. Fyndlista

Fyndnr.	Material	Sakord	Antal	Vikt	Kontext
1	Glas	Knapp	1	5 gr	Schakt 32
2	Keramik	Skärvor	2	8 gr	A21, schakt 75

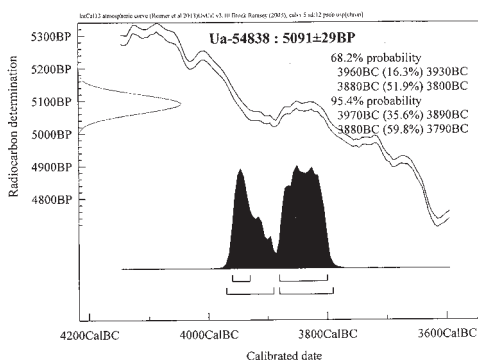

Figur 31. Fynd från sen historisk tid har inte tagits tillvara. De var heller inte särskilt vanliga, utan saknades nästan helt i matjorden. Här är ett undantag, en del av innehållet i en skräphög i schakt 24.

Foto Anna-Carin Andersson.

Bilaga 7. ¹⁴C-datering med vedartsbestämning

Lab.nr.	Kontext	Vedart	BP-år	14C-ålder, 1 sigma	Arkeologisk period
Ua-54838	A13 – grop	Lind	5091±29	3960-3930, 3880-3800 BC	Tidigneolitikum

Figur 32. Kalibreringen av ¹⁴C-dateringen, enligt Reimer et al 2013.

Bilaga 8. Lösfynd i utredningsområdets närhet

Fynd i Historiska museets samlingar		
Inv. nr	Fyndort	Typ
Mosjö socken		
SHM 11495	Endast socken (Nordens samling, finns även andra samlingar med bl.a. fynd av stenyxor, som kan hänföras till socknen, har ej gåtts igenom)	3 tunnackiga flintyxor, 2 tjockackiga flintyxor, 1 dolkspets, en smalmesjel med hålegg av flinta, 2 stenyxor med oval genomskäring, 1 liten skafthålsyxa, 1 spetsoval eldslagningssten samt 2 sländtrissor.
SHM 13984	Kyrkeby	Skaftålsyxa. Funnen vid järnvägsbron.
SHM 13359	Lövåsen	Fyrsidig flintyxa
SHM 13415	Mosjö by	Spjutspets av järn
SHM 13984	Mosås	Spetsackig flintyxa med tvär egg. Funnen i grusås.
SHM 14111	Mosås kyrkoby (samma som Kyrkeby?)	Stenyxa med oval genomskäring.
SHM 27947	Mosås, Hulinge, Kullkyrkan	Mynt, funnet vid undersökning av Sune Zachrisson
SHM 10442	Säbylund	Flat stenmejsel
SHM 14100	Råby	Skaftålsyxa och spetsackig stenyxa
SHM 16305	Rävgräva	Sigillstamp
Ånsta socken		
SHM 13649	Adolfsberg	Stor välslipad yxa med hålegg
SHM 13649	Aspholmen	Holkya av brons (hålcelt)
SHM 13667	Bista	Liten skaftålsyxa
SHM 13649	Ingenting i Ladugårdsskogen	Fyrsidig tjockackig grönstensyxa, lång och smal
SHM 13649	Ladugårdsskogen	Tre skaftålsyxor
SHM 13984	Skrämsta	Stigbygel av järn
Fynd i Örebro länsmuseum		
Inv. nr	Fyndort	Typ
Mosjö socken		
ÖLM 8.195	Rävgräva	Armband av koppar (medeltid)
ÖLM 22:137	Mosjöbotten	Vikingatida svärd
ÖLM 30	Åsby	Flintyxa
ÖLM 32+33	Krutbruket	Flintdolk (i delar)
ÖLM 35	Råby	Spetsackig stenyxa
ÖLM 36	Dyringstorp	Tunnackig stenyxa
ÖLM 40	Krutbruket	Skaftålsyxa
ÖLM 41	Krutbruket	Skaftålsyxa
ÖLM 42	Sörby	Skaftålsyxa
ÖLM 43	Törsjö	Skaftålsyxa
ÖLM 44	Råby	Stenyxa
ÖLM 473	Mosjön	Trissa av horn

Bilaga 8. Lösfynd i utredningsområdets närhet

Inv. nr	Fyndort	Typ
ÖLM 820	Dyringstorp, Råby	Stenyxa med oval genomskärning
ÖLM 1265	Kyrkbyn	Tjocknackig stenyxa
ÖLM 1266	Kyrkbyn	Fyrsidig stenyxa
ÖLM 1267	Kyrkbyn	Tjocknackig stenyxa
ÖLM 1268	Kyrkbyn	Stenyxa
ÖLM 1269	Kyrkbyn	Stenyxa
ÖLM 1270	Kyrkbyn	Tunnackig stenyxa
ÖLM 1271	Kyrkbyn	Tunnackig stenyxa
ÖLM 1272	Kyrkbyn	Tunnackig stenyxa
ÖLM 1273	Kyrkbyn	Tunnackig stenyxa
ÖLM 1274	Kyrkbyn	Stenyxa
ÖLM1275	Kyrkbyn	Pilspets av sten, triangulär
ÖLM 1276	Kyrkbyn	Bryne
ÖLM 4286	Mosjöns strand	Skafthålsyxa
ÖLM 5284	Råby	Skafthålsyxa
ÖLM 7638	Källtorp	Tunnackig yxa
ÖLM 7639	Källtorp	Håleggad flintyxa
ÖLM 7831	Mosjöbotten	Stenyxa
ÖLM 8199	Rävgräva	Tunnackig flintyxa
ÖLM 8277	Norr om torvtäkten	Skafthålsyxa
ÖLM 9434	Mosjöbotten	Tunnackig flintyxa
ÖLM 9435	Ekenäs gård	Flintdolk
ÖLM 14499	Marieberg	Mångkantsyxa
ÖLM 17369	Härminge	Skafthålsyxa
ÖLM 18888	Säbylund	Trindyxa
ÖLM 20717	Mosås, Solbacken	Brända ben
ÖLM 26907	Dyringe 2:3	Glaspärla, spik och hank av järn, skifferbryne, 3 lerkärl. Brandgrav undersökt av KG Pettersson 1955.
Ånsta socken		
ÖLM 16	Vittvång	Skafthålsyxa
ÖLM 17	-	Skafthålsyxa
ÖLM 264	Borrarbacken	Skafthålsyxa
ÖLM 816	Brunntorp	Skafthålsyxa
ÖLM 1263	-	Trindyxa
ÖLM 7489	Ånsta by	Tjocknackig flintyxa
ÖLM 7769	Skråmsta	Spjutspets av flinta
Fyndplatser enligt FMIS		
RAÄ nr	Fyndort	Typ
Mosjö socken		
Mosjö 3:1	Kyrkeby	Bronsyxa (finns på ÖLM?)
Mosjö 18:1	Törsjö	Skafthålsyxa, flintdolk
Mosjö 19:1	Mosås	Tjocknackig stenyxa
Mosjö 27:1	Mosjö	Stenyxor (finns på ÖLM?)
Mosjö 47:1	Törsjö	Kvartsavslag
Mosjö 73	Moholm	Kvartsavslag (S Lindhult)
Mosjö 95	Marieberg	Keramiskärvor (Rävgräva)
Mosjö 96	Marieberg	Flintavslag (Rävgräva)
Örebro stad		Söder om Svartån
Örebro 161:2	Nasta	3 engelska guldmynt 1400-tal
Örebro 166:1	Snavlunda hammarsmedja	Slagg, historisk
Örebro 228:1	Nasta	Pilspets med urnupen bas samt 2 avslag av flinta
Örebro 245:1	Vittvång	Båtyxa
Örebro 247:1	Vittvång	Tunnackig stenyxa
Örebro 248:1	Vittvång	Yxa av järn
Örebro 253:1	Vittvång/Bondsätter	Lårbensformad slipsten